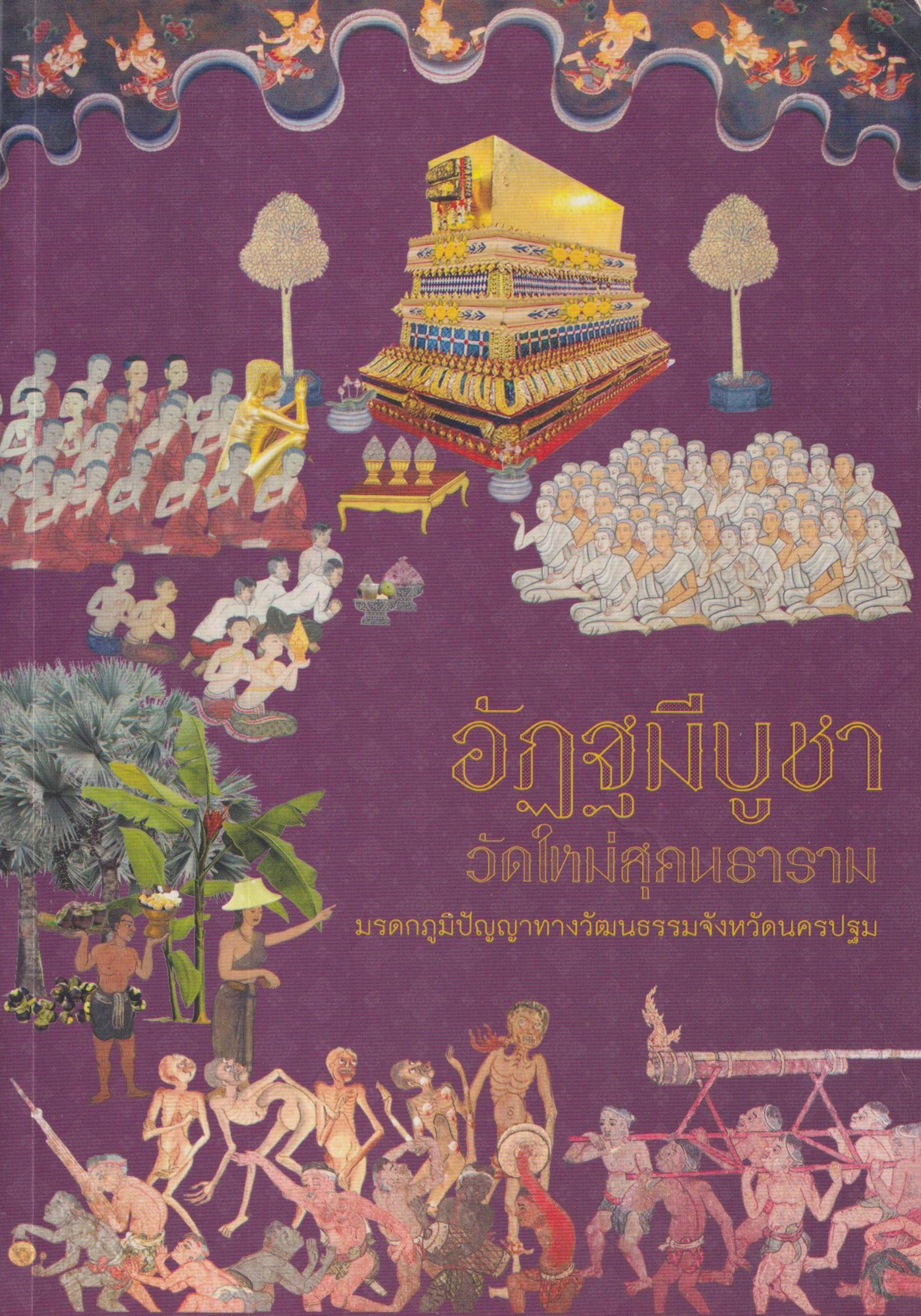

อัฏฐมีบูชา

วัดใหม่สุคนธาราม

มรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมจังหวัดนครปฐม

อัฏฐมีบูชา วัดใหม่สุคนธาราม
มรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมจังหวัดนครปฐม

อภิลักษณ์ เกษมผลกูล
(บรรณาธิการ)

โดยความร่วมมือระหว่าง
สภาวัฒนธรรมตำบลวัดละมุด
และ องค์การบริหารส่วนตำบลวัดละมุด จังหวัดนครปฐม
พุทธศักราช ๒๕๖๒

อัฏฐมีบูชา วัดใหม่สุคนธาราม
มรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมจังหวัดนครปฐม

พิมพ์ครั้งแรก ๑,๐๐๐ เล่ม พ.ศ. ๒๕๖๒
สภาวัฒนธรรมตำบลวัดละมุด
และ องค์การบริหารส่วนตำบลวัดละมุด จังหวัดนครปฐม
จัดพิมพ์เผยแพร่

ที่ปรึกษา
นายอาทร สูญจันทร์

บรรณาธิการ
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.อภิลักษณ์ เกษมผลกูล

กองบรรณาธิการ
นางสาวกุสุมา โภคา
ศรัญญา ละม่อมสาย

ออกแบบปก
ธนบัตร ใจอินทร์

พิมพ์ที่
ห้างหุ้นส่วนจำกัด สามลดา

สัมโมทนียกถา
เจ้าอาวาสวัดใหม่สุคนธาราม

วันอัฏฐมีบูชา เป็นวันที่ชาวพุทธถือกันว่าตรงกับวันถวายพระเพลิงพระพุทธสรีระ หรือวันเผาศพพระพุทธเจ้า นับเป็นวันสำคัญทางศาสนาวันหนึ่ง ซึ่งตรงกับแรม ๘ ค่ำ เดือน ๖ หรือวันแรม ๘ ค่ำ ตามจันทรคติแห่งเดือนวิสาขะ การที่มีประเพณีบูชาในวันนี้เนื่องมาจากพระพุทธเจ้าเสด็จสู่พระปรินิพพาน เมื่อวันขึ้น ๑๕ ค่ำ เดือน ๖ (วันวิสาขบูชา) บรรดาพระอรหันตสาวก และมัลละกษัตริย์ได้มีการบำเพ็ญกุศลถวายตลอดมาจนครบ ๗ วัน ครั้นถึงวันที่ ๘ เป็นดิถีอัฏฐมี จึงเชิญพระบรมศพแห่ไปประดิษฐาน ณ มกุฎพันธเจดีย์ แล้วเตรียมการถวายพระเพลิง นับเป็นการถวายพระเพลิงพระพุทธสรีระของพระพุทธเจ้าหลังจากเสด็จดับขันธ์ปรินิพพานได้ ๘ วัน คือหลังวันวิสาขบูชาแล้ว ๘ วัน

ประเพณีวันอัฏฐมีบูชา ของวัดใหม่สุคนธาราม เริ่มมีขึ้นสมัยหลวงพ่อเบี้ยว ปทุมรัตน์ เจ้าอาวาสรูปที่ ๔ ของวัดใหม่สุคนธาราม (ช่วง พ.ศ.๒๔๓๖ - ๒๔๙๖) มีไวยาวัจกร ๓ ท่าน คือ นายวอน ลอยสูงวงศ์ นายขีด แก้วบูชา และนายอ่วม อ่อนสูงทรง เป็นผู้นำในการจัด เมื่อนับถึงปัจจุบัน นับได้ถึง ๔ ช่วงอายุของเจ้าอาวาส จึงพอเป็นเหตุผลที่เชื่อได้ว่า การจัดงานอัฏฐมีบูชาของวัดใหม่สุคนธารามนี้จัดติดต่อกันมาไม่น้อยกว่าร้อยปี

การอนุสรณ์ถึงวันถวายพระเพลิงพระพุทธสรีระเป็นคติธรรมที่แสดงให้เห็นว่าสมเด็จพระสัมมนาสัมพุทธเจ้าแม้ทรงพระชนม์ชีพก็ทรงเป็น “ครู” สั่งสอนเวไนยสัตว์ แม้เสด็จดับขันธปรินิพพานไปแล้วก็ทรงเป็น “ครู” ใช้ความตายเป็นคำสอน ดังนี้ จึงเป็น “บรมครู” โดยแท้จริง พระเกียรติคุณและพระเมตตาธิคุณจึงยังคงแผ่ไพศาล ดังพระพุทธภาษิตว่า **“รูปํ ชีรติ มจฺจานํ นามโคตฺตํ น ชีรติ”** รูปกายของสัตว์ย่อมร่วงโรยไป แต่ชื่อและโคตรไม่เสื่อมสลาย

อาตมภาพในนามคณะสงฆ์วัดใหม่สุคนธาราม ขออนุโมทนาในกุศลไมตรีของทุกภาคส่วนที่ได้มีส่วนร่วมในการจัดงานประเพณีอัฏฐมีบูชา ของวัดใหม่สุคนธาราม ในปีพุทธศักราช ๒๕๖๒ นี้อีกวาระหนึ่ง ขออานุภาพแห่งคุณพระศรีรัตนตรัย บันดาลให้ทุกท่านสมบูรณ์พร้อมด้วย พรรณ สุข พล ปฏิภาณ ธนสารสมบัติ สรรพสิริสวัสดิพิพัฒนมงคล อัฐวิบูลย์มนุญผล สกลเกียรติยศปรากฏสืบไป

พระครูนวกิจโสภณ

เจ้าอาวาสวัดใหม่สุคนธาราม

คำนิยม

วัฒนธรรมจังหวัดนครปฐม

ประเพณีอัฏฐมีบูชา วัดใหม่สุคนธาราม เป็นมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมของจังหวัดนครปฐมที่สำคัญ ในปีพุทธศักราช ๒๕๖๑ ที่ผ่านมา คณะกรรมการมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมจังหวัดนครปฐม มีมติให้ประเพณีอัฏฐมีบูชา วัดใหม่สุคนธาราม ได้รับการยกย่องให้เป็นมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมของจังหวัดนครปฐม ทั้งนี้เนื่องจากการจัดงานอัฏฐมีบูชาของวัดใหม่สุคนธารามมีอัตลักษณ์สำคัญ คือรักษาความเป็นประเพณีท้องถิ่น เน้นการร่วมมือร่วมใจกันของชุมชนที่มีความหลากหลายทางชาติพันธุ์ทั้งไทย จีน และลาว ดังนั้นจึงมีขบวนชาติพันธุ์อยู่ในขบวนแห่ นอกจากนี้ยังยึดประเพณีเก่าแก่และนำเสนองานช่างฝีมือดั้งเดิมของชุมชนคือ การจุดดอกไม้เพลิงถวายเป็นพุทธบูชา เช่น การแห่ตะไล การแห่กวด รวมถึง การแทงหยวก เป็นต้น เพื่อถวายเป็นพุทธบูชา นอกจากนี้สำนักงานวัฒนธรรมจังหวัดนครปฐมยังได้ร่วมสนับสนุนการจัดงานเรื่อยมาจนปัจจุบัน

ในนามสำนักงานวัฒนธรรมจังหวัดนครปฐม ขอชื่นชมคณะผู้จัดงานและผู้มีส่วนเกี่ยวข้องในการร่วมรักษา และสืบทอดมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมอันเป็นรากเหง้าของความเป็นไทย ให้คงอยู่และสืบสานศรัทธาที่มีต่อพระพุทธศาสนาให้วัฒนาถาวรสืบไป

นางฐิติรัตน์ เค้าภูไทย
วัฒนธรรมจังหวัดนครปฐม

คำนิยม

สภาวัฒนธรรมตำบลวัดละมุด

ประเพณีอัฏฐมีบูชา ที่วัดใหม่สุคนธาราม เป็นประเพณีเก่าแก่ที่สืบทอดต่อกันมาของชาวตำบลวัดละมุด อำเภอนครชัยศรี จังหวัดนครปฐม โดยมุ่งแสดงศรัทธาต่อพระพุทธศาสนาและอนุสรณ์ถึงพระเมตตาธิคุณของสมเด็จพระบรมศาสดา สะท้อนให้เห็นความรุ่งเรืองของพระพุทธศาสนาบนดินแดนแห่งเมืองนครปฐมยาวนานต่อเนื่องมา นับแต่พระโสณะและพระอุตตระได้เดินทางจากแคว้นมคธ เข้ามาประดิษฐานพระพุทธศาสนา ณ ดินแดนสุวรรณภูมิ นักวิชาการสันนิษฐานว่าคือ “เมืองนครปฐม” นั่นเอง

สภาวัฒนธรรมตำบลวัดละมุด มีพันธกิจสำคัญในการพัฒนาท้องถิ่นในมิติต่าง ๆ รวมถึงการส่งเสริมการกีฬา จารีตประเพณี และวัฒนธรรมอันดีงามของท้องถิ่นการส่งเสริมการท่องเที่ยว ในจังหวัดนครปฐม สภาวัฒนธรรมตำบลวัดละมุดได้เห็นความสำคัญของงานประเพณีอัฏฐมีบูชา ของวัดใหม่สุคนธาราม ซึ่งเป็นประเพณีที่สำคัญของจังหวัดนครปฐม เป็นมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมของบรรพชน และเป็นเครื่องมือในการสร้างความสามัคคีอันนำไปสู่การพัฒนาท้องถิ่นอย่างยั่งยืน จึงได้ปวารณาตนร่วมสนับสนุนกิจกรรมดังกล่าว รวมถึงการจัดพิมพ์หนังสือเล่มนี้ เพื่อให้องค์ความรู้ดังกล่าวได้เผยแพร่และยั่งยืนสืบต่อไป

นายคำรณ ชูชะเอม

ประธานสภาวัฒนธรรมตำบลวัดละมุด

คำนำ
นายกองค์การบริหารส่วนตำบลวัดละมุด

"อัฏฐมีบูชา" เป็นประเพณีที่ชาวตำบลวัดละมุด อำเภอนครชัยศรี จังหวัดนครปฐม ได้สืบทอดติดต่อกันมาจนถึงปัจจุบัน เป็นระยะเวลา ๑๒๖ ปี จนถือเป็นงานบุญประเพณีประจำจังหวัด เป็นประเพณีที่ยังคงสืบสานอยู่คู่พุทธศาสนาจนถึงปัจจุบัน สำหรับในประเทศไทย แต่เดิมมามีการจัดขึ้นเพียง ๒ แห่งเท่านั้น คือ ที่จังหวัดอุตรดิตถ์ และ ที่จังหวัดนครปฐม ภายหลังได้มีหลายท้องถิ่นริเริ่มจัดเพิ่มเติมขึ้น ซึ่งถือเป็นการร่วมกันสืบทอดประเพณีอันดีงามของพุทธศาสนิกชน ในฐานะที่ อัฏฐมีบูชา เป็นวันสำคัญทางพุทธศาสนา เป็นวันถวายพระเพลิงพระพุทธสรีระของพระพุทธเจ้า หลังจากเสด็จดับขันธ์ปรินิพพานได้ ๘ วัน

องค์การบริหารส่วนตำบลวัดละมุดได้ร่วมกันกับวัดใหม่สุคนธารามและหน่วยงานภาคส่วนต่าง ๆ ในการจัดให้มีพิธีกรรมทางพระพุทธศาสนา ถวายเป็นพุทธบูชา การแสดงพระธรรมเทศนา การถวายภัตตาหารแด่พระสงฆ์ นอกจากนี้ยังมีการจัดการแสดงของคนในชุมชน และการแข่งขันตะไลลอดบ่วงที่หาชมได้ยาก การจัดขบวนแห่พุทธประวัติ ขบวนคติธรรม นรกภูมิ ขบวนพุ่มผ้าป่า ขบวนสมมุติรวมทั้งเหตุการณ์ พิธีอัญเชิญพระบรมศพพระพุทธเจ้าจำลอง โดยคณะสงฆ์หลายร้อยรูป พร้อมด้วยคณะพราหมณ์ เทวดา นางฟ้า และสาธุชน เวียนทักษิณาวัตร แล้วอัญเชิญประดิษฐานเหนือจิตกาธาน เพื่อประกอบพิธีถวายพระเพลิงพระบรมศพ กิจกรรมเหล่านี้จัดขึ้นเป็นประจำทุกปีอย่างต่อเนื่อง เพื่อแสดงถึงศรัทธาที่มีต่อพระพุทธศาสนา

ในปีพุทธศักราช ๒๕๖๒ นี้ องค์การบริหารส่วนตำบลวัดละมุดได้รับการสนับสนุนงบประมาณจากสภาวัฒนธรรมตำบลวัดละมุด ในการจัดพิมพ์หนังสือ "ประเพณีอัฏฐมีบูชา วัดใหม่สุคนธาราม: มรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมจังหวัดนครปฐม" โดยได้รับความอนุเคราะห์จาก ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.อภิลักษณ์ เกษมผลกูล คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหิดล เป็นผู้เขียนและบรรณาธิการ ซึ่งต้องขอขอบพระคุณทุกท่านที่มีส่วนเกี่ยวข้องไว้ ณ โอกาสนี้

และหวังเป็นอย่างยิ่งว่า หนังสือเล่มนี้จะอำนวยประโยชน์แก่ทุกท่านเพื่อนำไปสู่การพัฒนาท้องถิ่นตำบลวัดละมุดต่อไป

นายอาทร สูญจันทร์

นายกองค์การบริหารส่วนตำบลวัดละมุด

ถ้อยแถลงบรรณาธิการ

เมืองนครปฐม ถือเป็นดินแดนสำคัญทางพระพุทธศาสนา นับแต่แรกประดิษฐานพระพุทธศาสนา เชื่อกันว่ากำเนิดขึ้นที่เมืองนครปฐมเป็นปฐม แม้เรื่องราวที่เกี่ยวกับการสร้างพระมหาเจดีย์ คือ พระปฐมเจเดีย์ และพระประโทณเจดีย์ ก็ล้วนแต่เกี่ยวพันกับตำนานพระพุทธศาสนา ครั้นมาในรัชกาลที่ ๓ เมื่อพระภิกษุสมเด็จเจ้าฟ้ามงกุฎ เสด็จธุดงค์มายังพระปฐมเจดีย์ และมีพระราชศรัทธามุ่งมั่นที่จะปฏิสังขรณ์พระมหาเจดีย์นั้นให้บริบูรณ์สง่างาม ภายหลังยังได้ทรงรื้อฟื้นประเพณีอัฏฐมีบูชาขึ้นมาอีกครั้ง และเป็นปฐมเหตุแห่งอัฏฐมีบูชาในท้องถิ่นต่าง ๆ ในปัจจุบัน

ประเพณีอัฏฐมีบูชา ของวัดใหม่สุคนธาราม เป็นความร่วมมือร่วมใจของทุกวัดในละแวกใกล้เคียง ชุมชนทุกชุมชน กลุ่มชาติพันธุ์ทุกกลุ่มที่อยู่ในพื้นที่ แสดงให้เห็นบทบาทของพระพุทธศาสนาในการหลอมน้ำใจคนให้เป็นหนึ่งเดียว ในปีที่ ๑๒๖ ปี ของการจัดงานอัฏฐมีบูชานี้ องค์การบริหารส่วนตำบลวัดละมุดได้ขอให้ค้นคว้าเรื่องราวที่เกี่ยวข้องและจัดพิมพ์เป็นหนังสือที่ระลึก และเพื่อนำเสนอ “ทุนทางวัฒนธรรม” ในพื้นที่ตำบลวัดละมุด เพื่อใช้ประโยชน์ในเชิงการท่องเที่ยวและมิติอื่น ๆ ต่อไป จึงเกิดเป็นหนังสือเล่มนี้ขึ้น

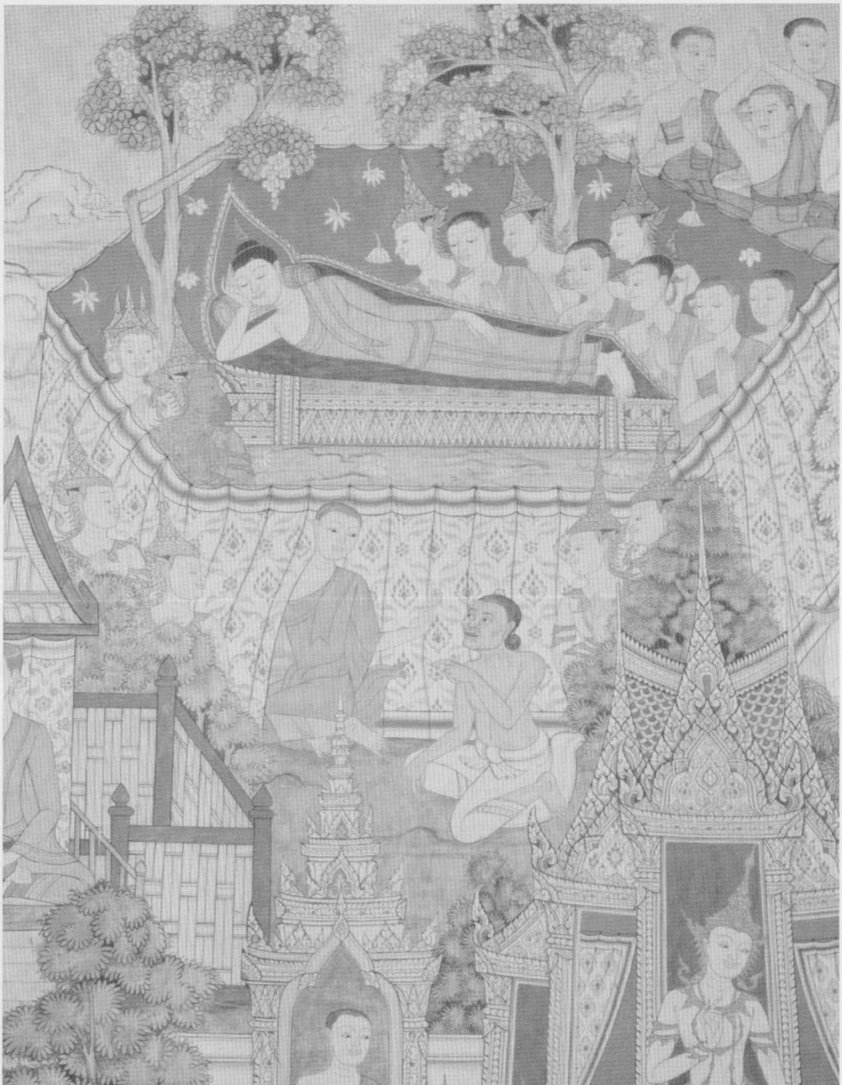
เนื้อหาภายในเล่มประกอบไปด้วย เนื้อหาที่เชื่อมโยงระหว่างเมืองนครปฐมกับการประดิษฐานพระพุทธศาสนา ภูมิหลังของประเพณีอัฏฐมีบูชา ภูมิหลังของพื้นที่ตำบลวัดละมุด ประวัติและรายละเอียดของประเพณีอัฏฐมีบูชา รวมถึงงานช่างและครูช่างที่เกี่ยวข้องกับประเพณีอัฏฐมีบูชา

ในนามของบรรณาธิการขอขอบพระคุณ นายอาทร สูญจันทร์ นายกองค์การบริหารส่วนตำบลวัดละมุด และคณะ ที่อำนวยความสะดวกในการเก็บข้อมูลภาคสนามเป็นอย่างดี ขอบคุณ นายกิตตินันท์ พลอยสระศรี ที่กรุณาจัดหาภาพประกอบ ขอบคุณนางสาวกุสุมา โภคา และนางสาวศรัญญา ละม่อมสาย ที่เป็นผู้ช่วยจัดทำต้นฉบับจนลุล่วง การดำเนินงานครั้งนี้มีระยะเวลาทำงานอย่างจำกัด แต่ทุกคนล้วนทุ่มเทและพยายามกันจนสุดความสามารถ ประโยชน์

อันพึงเกิดจากหนังสือนี้ ขอน้อมถวายเป็นเครื่องสักการะแด่สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า ผู้ทรงพระคุณอันประเสริฐ

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.อภิลักษณ์ เกษมผลกูล
คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหิดล

สารบัญ

จิตรกรรมฝาผนังพุทธประวัติตอน “พระพุทธเจ้าเสด็จดับขันธปรินิพพาน”
ภายในวิหารวัดละมุด อำเภอนครชัยศรี จังหวัดนครปฐม

๑

“อัฏฐมีบูชา” คืออะไร?

วันอัฏฐมีบูชา เป็นวันที่ชาวพุทธถือกันว่าตรงกับวันถวายพระเพลิงพระพุทธสรีระ หรือวันเผาศพพระพุทธเจ้า นับเป็นวันสำคัญทางศาสนาวันหนึ่ง ซึ่งตรงกับแรม ๘ ค่ำ เดือน ๖ หรือวันแรม ๘ ค่ำ ตามจันทรคติแห่งเดือนวิสาขะ การที่มีประเพณีบูชาในวันนี้ เนื่องมาจากพระพุทธเจ้าเสด็จสู่พระปรินิพพานเมื่อวันขึ้น ๑๕ ค่ำ เดือน ๖ (วันวิสาขบูชา) บรรดาพระอรหันตสาวกและมัลละกษัตริย์ได้มีการบำเพ็ญกุศลถวายตลอดมาจนครบ ๗ วัน ครั้นถึงวันที่ ๘ เป็นดิถีอัฏฐมี จึงเชิญพระบรมศพแห่ไปประดิษฐาน ณ มกุฎพันธเจดีย์ แล้วเตรียมการถวายพระเพลิง นับเป็นการถวายพระเพลิงพระพุทธสรีระของพระพุทธเจ้า หลังจากเสด็จดับขันธปรินิพพานได้ ๘ วัน คือหลังวันวิสาขบูชาแล้ว ๘ วัน

วันอัฏฐมีบูชา คือวันถวายพระเพลิงพระพุทธสรีระ เป็นพิธีที่สืบเนื่องมาจากวันวิสาขบูชา พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงมีพระราชดำริมาตั้งแต่ครั้งยังทรงครองวัดบวรนิเวศวิหาร ดังปรากฏในตำนานวัดบวรนิเวศวิหารว่า *“วันแรม ๘ ค่ำ ที่กำหนดว่าเป็นวันถวายพระเพลิงพระพุทธสรีระ ทำการบูชาอย่าง (วันวิสาขบูชา) นั้นด้วยเหมือนกัน เทศนาด้วยเรื่องนั้น แต่คราวนี้ยกไปทำที่วัดบรมนิวาส”* พิธีนี้จึงนิยมแพร่หลายอยู่ในวัดธรรมยุต

จิตรกรรมฝาผนังพุทธประวัติตอน “งานพระบรมศพพระพุทธเจ้า”
ภายในวิหารพระพุทธบาท วัดสุทธาวาส อำเภออินทร์บุรี จังหวัดสิงห์บุรี

นับแต่ในสมัยพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าฯ ยังทรงพระผนวชและครองวัดอยู่ที่วัดบวรนิเวศฯ นั้น คณะสงฆ์ธรรมยุตจะมารวมกันที่วัดบวรนิเวศฯ โดยมีลักษณะพิธีกรรมเช่นเดียวกันกับพิธีวิสาขบูชา (เพียงแต่ไม่มีการตั้งน้ำตั้งเทียนทำน้ำมนต์) แต่ภายหลังย้ายไปรวมกันทำที่วัดบรมนิวาส

ต่อมาในสมัยที่สมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระยาปวเรศวริยาลงกรณ์ทรงครองวัด ได้กลับมารวมทำที่วัดบวรนิเวศฯ อีกครั้ง โดยพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าฯ ได้ทรงพระราชนิพนธ์บทสวดภาษาบาลีสำหรับสวดในพิธีดังกล่าว

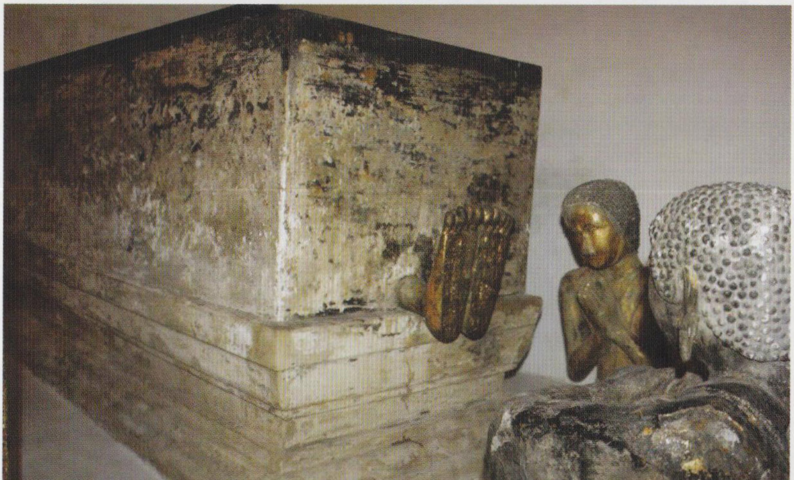
ภายหลังเมื่อวัดธรรมยุตมีจำนวนเพิ่มมากขึ้นจึงแยกย้ายกันประกอบพิธีนี้ไปในแต่ละวัด โดยมีการปรับธรรมเนียมให้สอดคล้องไปตามความเหมาะสมในแต่ละวัดนั้น ๆ เช่น วัดบวรนิเวศวิหารนั้น ในสมัยสมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระยาวชิรญาณวโรรส มีลำดับพิธีการสำคัญ คือ ในช่วงเช้า เจ้าอาวาสจักแสดงพระธรรมเทศนาในเรื่อง “ไตรลักษณ์” ต่อมาในส่วนค่ำ ก็มีพิธีการเช่นเดียวกับวันวิสาขบูชา คือการทำวัตร สวดมนต์ เวียนเทียน โดยในสมัยสมเด็จพระมหสมณเจ้า กรมพระยาวชิรญาณวโรรสนี้ ประกอบพิธีเพียง ๒๔.๐๐ น. ต่อมาในสมัยสมเด็จพระสังฆราชเจ้า กรมหลวงวชิรญาณวงศ์ โปรดให้มีการแสดงพระธรรมเทศนาตลอดคืน

พระบรมฉายาลักษณ์พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว
ทรงพระมาลาเพชรใหญ่ คือ หมวกสักลาดพื้นสีดำประดับช่อขนนกการะเวก

(๑)

(๒)

(๑) ประติมากรรมรูปปั้นพระพุทธเจ้าเข้านิพพาน วัดพระศรีรัตนมหาธาตุ พิษณุโลก และ (๒) ประติมากรรมรูปปั้นพระพุทธเจ้าเข้านิพพาน วัดสรรพยาวัฒนาราม ชัยนาท

ส่วนประเพณีอัฏฐมีบูชาในท้องถิ่นต่างๆ พบว่ามีการจัดพิธีไม่แพร่หลาย มีจัดกันในบางท้องถิ่น ในระยะแรกมีจัดที่วัดใหม่สุคนธาราม จังหวัดนครปฐม และวัดพระบรมธาตุทุ่งยั้ง จังหวัดอุตรดิตถ์ ต่อมาได้เริ่มมีการจัดงานแพร่หลายขึ้น ดังเช่นที่วัดด่าน พระราม ๓ เขตยานนาวา กรุงเทพมหานคร และวัดสรรพยาวัฒนาราม จังหวัดชัยนาท

งานประเพณีอัฏฐมีบูชา วัดใหม่สุคนธาราม จังหวัดนครปฐม

๒

พระปฐมเจดีย์กับประเพณีอัฏฐมีบูชา

เมืองนครปฐม นับเป็นดินแดนที่เกี่ยวพันกับประวัติการประดิษฐาน พระพุทธศาสนาในสยามประเทศ ดังที่ปรากฏว่าศิลาจารึกที่ศาลเจ้าในพระปฐมเจดีย์ เป็นหลักฐานที่รัชกาลที่ ๔ ครั้งทรงผนวช หลังเสด็จธุดงค์ไปนมัสการสถูปเก่า ที่เมืองนครชัยศรี ปี พ.ศ. ๒๓๗๔ สุจิตต์ วงษ์เทศ ให้ความเห็นว่ารัชกาลที่ ๔ ทรงเข้าพระทัยว่าเป็นองค์พระมหาสถูปเจดีย์เมื่อแรกตั้งพระพุทธศาสนา ต่อมาค้นพบโบราณวัตถุ เช่น ธรรมจักร พระพิมพ์ ฯลฯ มีข้อความจารึกเป็นคาถา เย ธัมมา นี่คือจุดเริ่มต้นของความเชื่อเรื่องการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระเจ้าอโศก แล้วนำเข้าสู่เรื่องอาณาจักรสุวรรณภูมิ ในช่วงเวลาต่อ ๆ ไป

เหตุนี้จึงเชื่อกันว่า พระโสณะ-พระอุตตระ พระสมณทูตในฐานะผู้แทนของ พระเจ้าอโสกเป็นผู้นำพระพุทธศาสนาสู่ 'สุวรรณภูมิ' คือเมืองนครปฐม ทั้งยัง สันนิษฐานว่า “พระปฐมเจดีย์" สร้างขึ้นในสมัยพระเจ้าอโศกมหาราช เมื่อคราวที่ พระสมณทูตได้เดินทางมาเผยแผ่พระพุทธศาสนายังดินแดนสุวรรณภูมิ

รุ่งโรจน์ ธรรมรุ่งเรือง กล่าวใน *“สมเด็จฯ กรมพระยาดำรงราชานุภาพกับ สุวรรณภูมิศึกษา”* ว่า สมเด็จพระเจ้าบรมวงษ์เธอ กรมพระยาดำรงราชานุภาพ มีพระวินิจฉัยว่า เมืองนครปฐมเป็นสถานที่รับพุทธศาสนามาแต่ครั้งพระเจ้าอโศก มหาราช เพราะมีหลักฐานต่างๆ ปรากฏอยู่ชัด ประการแรกคือรูปทรงของพระปฐม เจดีย์องค์เดิมเป็นไปอย่างสถูปสมัยพระเจ้าอโศกมหาราช ประการที่สองคือ ได้พบธรรมจักรศิลาจำนวนมาก ซึ่งเป็นปูชนียวัตถุแทนองค์พระพุทธรูป สอดคล้อง

กับการค้นคว้าเรื่องโบราณคดีของอินเดียว่า ครั้งพระเจ้าอโศกมหาราชยังไม่มีการสร้างพระพุทธรูป แต่ใช้สัญลักษณ์อื่น ๆ แทน นอกจากนี้ยังได้กล่าวถึงความเห็นของ ศรีศักร วัลลิโภดม ที่ได้เพิ่มเติมหลักฐานทางโบราณคดีใหม่ ๆ ทำให้เห็นภาพความเคลื่อนไหวของพื้นที่แถบลุ่มน้ำ ท่าจีน - แม่กลอง จนได้ข้อสรุปว่าเป็นพื้นที่สำคัญมาแต่ครั้งก่อนประวัติศาสตร์ตอนปลายหรือกึ่งก่อนประวัติศาสตร์ โดยเมืองที่สำคัญในพื้นที่นี้คือเมืองอู่ทอง โดยมีฐานความคิดที่มาจากพระวินิจฉัยของสมเด็จฯ กรมพระยาดำรงราชานุภาพก็ยังปรากฏให้เห็นได้ เช่น

> *“...สุวรรณภูมิที่พระโสณะและพระอุตระมาสอนพุทธศาสนานั้น น่าจะอยู่ในเขตบริเวณลุ่มน้ำ ท่าจีน-แม่กลอง ที่ต่อมามีเมืองอู่ทองเป็นเมืองท่าที่เป็นศูนย์กลางในสมัยฟูนันนั่นเอง และจากอู่ทองก็แลเห็นการสืบเนื่องของเมืองสำ คัญทางพุทธศาสนา อันได้แก่เมืองนครปฐมโบราณ หรือเมืองนครชัยศรี...”*

พระปฐมเจดีย์ที่เชื่อกันว่าสร้างในสมัยพระเจ้าอโศกมหาราชนี้ บรรจุพระบรมสารีริกธาตุ ซึ่งเป็นผลมาจากพิธีถวายพระเพลิงพระพุทธสรีระของสมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า

จารึกคาถาเยธัมมา ที่พบที่พระปฐมเจดีย์ หลักฐานที่นำไปสู่การสันนิษฐานว่า พระปฐมเจดีย์เป็นเจดีย์ที่สร้างสมัยพระเจ้าอโศก

นอกจากนี้ในบริเวณไม่ไกลกันนักยังมีเป็นที่ตั้งของ “พระประโทณเจดีย์” สันนิษฐานว่า คงจะเป็นพุทธสถานสมัยโบราณสืบเนื่องกันมา น่าจะเป็นศาสนสถานร่วมสมัยเดียวกับพระปฐมเจดีย์ ซึ่งตามตำนานได้เล่าสืบกันมาว่า ตำบลพระประโทณเป็นที่อยู่ของพราหมณ์ตระกูลหนึ่งเรียกว่า “โทณพราหมณ์” ได้สร้างเรือนหินเป็นที่เก็บรักษา “ทะนานทอง” ที่ใช้ตวงพระบรมธาตุ

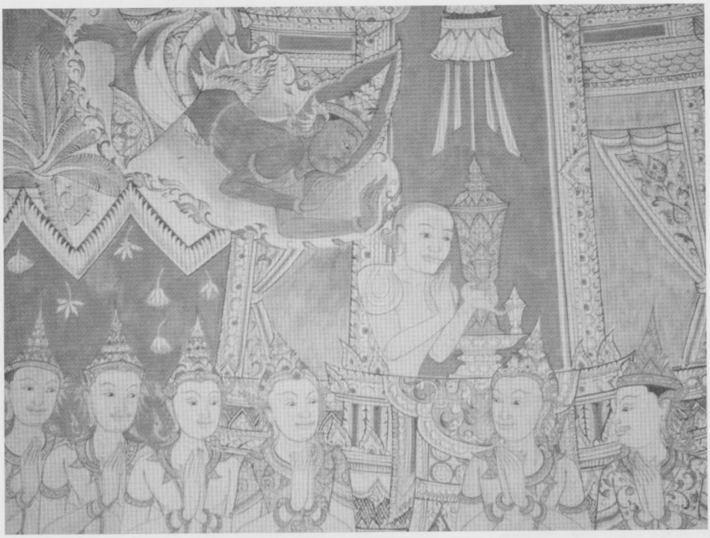
หุ่นรูปปั้นนายมี (หมื่นพรหมสมพัตสร) พิพิธภัณฑ์วัดต้นเชือก จังหวัดนนทบุรี

นายมี (หมื่นพรหมสมพัตสร) ได้เล่าตำนานนี้ไว้ในนิราศพระแท่นดงรัง เมื่อ พ.ศ. ๒๓๗๙ ความว่า

ถึงประโทณารามพราหมณ์เขาสร้าง
เป็นพระปรางค์แต่บุราณนานนักหนา
แต่ครั้งตวงพระธาตุพระศาสดา
พราหมณ์ศรัทธาสร้างสรรค์ไว้มั่นคง
บรรจุพระทะนานทองของวิเศษ
ที่น้อมเกศโมทนาอานิสงส์
จุดธูปเทียนอภิวันด้วยบรรจง
ถวายธงแพรผ้าแล้วลาจร

วัดพระประโทณเจดีย์ สมัยรัชกาลที่ ๕

(๑)

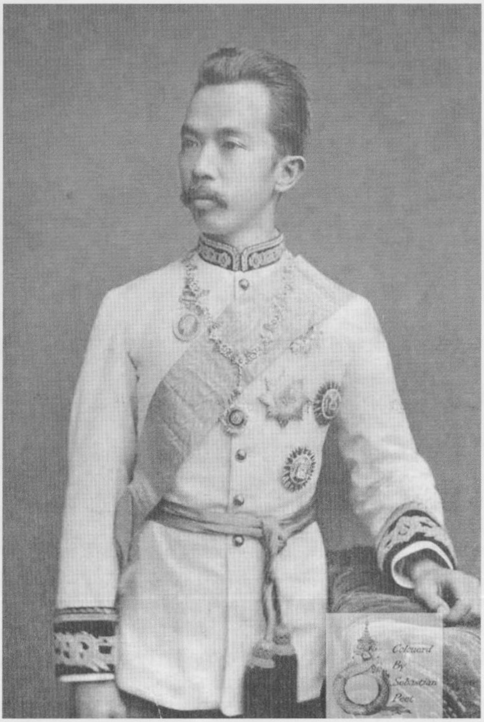
(๒)

(๑) จิตรกรรมตอนโทณพราหมณ์ตวงพระบรมธาตุ และ (๒) ตอนโทณพราหมณ์ระงับศึกเหล่ากษัตริย์แย่งพระบรมธาตุ จิตรกรรมฝาผนังวิหารวัดละมุด

โทณพราหมณ์ เป็นพราหมณาจารย์ในสมัยพุทธกาล เป็นผู้มีความรู้แตกฉานในไตรเพท มีลูกศิษย์มากมาย กล่าวกันว่าบรรดากษัตริย์และผู้ครองนครทั้งหลายทั่วชมพูทวีปในสมัยนั้นต่างยกย่องนับถือว่าเป็นอาจารย์ตน แต่เมื่อพบพระพุทธเจ้าก็เกิดศรัทธาเลื่อมใส กลับใจมานับถือพระพุทธศาสนา และได้ทำประโยชน์แก่พระศาสนาคือ ระงับศึกแย่งชิงพระบรมสารีริกธาตุกัน

ครั้งหนึ่ง เมื่อโทณพราหมณ์เดินทางอยู่ระหว่างเมืองอุกกัฏฐะ กับเมืองเสตัพยะ พร้อมหมู่ศิษย์ได้พบรอยพระพุทธบาท และได้เห็นรอบกงจักรในรอยพระพุทธบาท จึงรำพึงว่า รอยเท้านี้คงไม่ใช่ของมนุษย์ธรรมดาแน่นอน คิดแล้วจึงเดินตามรอยพระพุทธบาทนั้นไป จนพบพระพุทธเจ้าก็เกิดความเลื่อมใส จึงเข้าไปทูลถามพระพุทธองค์ว่าเป็นใคร พระพุทธองค์ตรัสตอบว่า พระองค์ไม่ใช่เทวดา คนธรรพ์ ยักษ์ หรือมนุษย์ เพราะทรงละอาสวกิเลส ที่เป็นต้นเหตุให้เป็นอย่างนั้นหมดสิ้นแล้ว แล้วตรัสบอกให้โทณพราหมณ์เรียกพระองค์ว่า พระพุทธเจ้า

โทณพราหมณ์ ได้ฟังแล้วก็บรรลุสามัญผลสามคือ โสดาปัตติผล สกิทาคามิผล และอนาคามิผล สามารถแต่งคำประพันธ์สรรเสริญพระพุทธคุณ เรียกว่า "โทณคัชชิตะ" ได้ถึง ๑,๒๐๐ บท ต่อมาเมื่อพระพุทธเจ้าเสด็จดับขันธปรินิพพานที่เมืองกุสินารา หลังถวายพระเพลิงแล้ว บรรดากษัตริย์และผู้ครองเมืองเจ็ดเมืองได้ส่งราชทูตมาขอแบ่งส่วนพระบรมสารีริกธาตุ โทณพราหมณ์เสนอให้แบ่งออกเป็นแปดส่วน ส่วนละ ๑๖ ทะนาน ให้แก่บรรดากษัตริย์และผู้ครองนครดังกล่าว ส่วนโทณพราหมณ์ได้ทูลขอทะนานตวงพระบรมธาตุคือ ตุมพะ ไปสักการะบูชา

สมเด็จพระเจ้าบรมวงษ์เธอ กรมพระยาดำรงราชานุภาพ
ภาพเก่าลงสีจากเพจ "Coloured By Sebastian Peet"

ณ วัดพระประโทณเจดีย์แห่งนี้ปรากฏว่าในคราวที่สมเด็จพระเจ้าบรมวงษ์เธอ กรมพระยาดำรงราชานุภาพ เสด็จตรวจราชการมณฑลนครไชยศรี ได้เสด็จพระราชดำเนินมาทอดพระเนตรที่วัดพระประโทณเจดีย์และโปรดให้ตั้ง "ดอกไม้เพลิง" ถวายเป็นพุทธบูชา เช่นเดียวกับที่งานอัฏฐมีบูชา วัดใหม่สุคนธาราม จุด "ดอกไม้เพลิง" และบริวาร คือ กวด พลุ ตะไล ไฟพะเนียง ถวายเป็นพุทธบูชาเป็นประจำทุกปี

๓

“ตำบลวัดละมุด” และ “วัดใหม่สุคนธาราม” แดนดินถิ่นสืบสานประเพณีอัฏฐมีบูชา

ชุมชนตำบลวัดละมุด เป็นชุมชนโบราณที่มีมาแต่ครั้งทวารวดี เป็นส่วนหนึ่งของเมืองนครปฐมโบราณ ดังปรากฏว่า เมื่อ พ.ศ. ๒๕๒๒ มีการขุดพบพระพุทธรูปโบราณ คือ “หลวงพ่อใหญ่” ขุดพบจากบริเวณที่ดินของนายพริ้ง - นางต่วน ศรนุวัตร ซึ่งเดิมชาวบ้านในอดีตเรียกบริเวณที่ขุดพบพระพุทธรูปนี้ว่า “เนินโคกพระ” พบพระพุทธรูปโบราณเรียงกันอยู่ในโพรงดินนับได้ ๑๒ องค์ พร้อมหัวสิงห์อีก ๒ หัว หลังจากนั้นไม่นานจึงได้มีการแจ้งให้เจ้าหน้าที่จากกรมศิลปากร จังหวัดนครปฐม มาตรวจพระพุทธรูปโบราณที่ขุดพบและเจ้าหน้าที่ได้แจ้งให้ทราบว่าพระพุทธรูปโบราณที่ขุดพบนี้ เป็นพระพุทธรูปเก่าแก่อยู่ในยุคสมัยทวารวดี มีอายุกว่า ๑,๐๐๐ ปี หลังจากนั้นกรมศิลปากรได้นำพระพุทธรูปโบราณทั้งหมดไปเก็บรักษาที่พิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติ พระปฐมเจดีย์ โดยแบ่งให้นายพริ้งเจ้าของที่ดินไว้บูชา ๑ องค์ และนายพริ้งจึงได้มอบให้วัดลานแหลมต่อไป

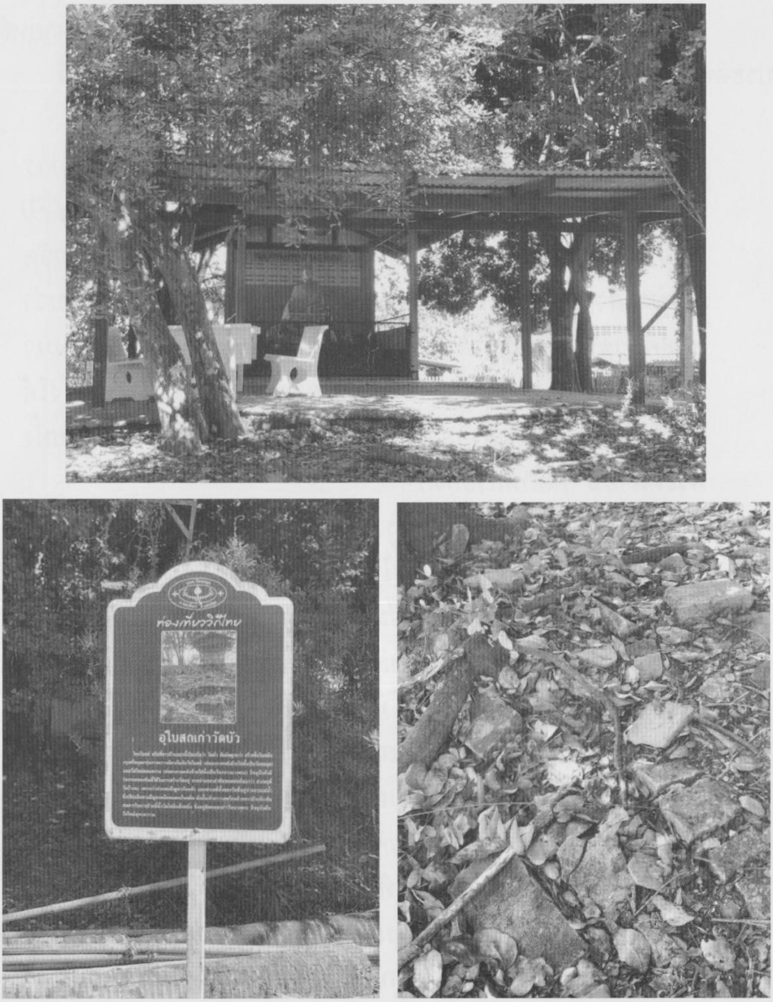

พระพุทธมงคลมหาชนอภิปูชญาณี (หลวงพ่อใหญ่)
วัดลานแหลม ตำบลวัดละมุด อำเภอนครชัยศรี จังหวัดนครปฐม

นอกจากนี้ ยังพบพระพุทธรูปศิลา ซึ่งนำมาจากวัดบัว (ร้าง) ภายหลังเชิญมาประดิษฐานภายในพระวิหารวัดละมุด น. ณ ปากน้ำ ได้อธิบายไว้ดังนี้

...ที่มีความสำคัญเกี่ยวกับวัดละมุดก็คือ สมัยเมื่อมีการสร้างวิหารของวัดละมุด ปี พ.ศ. ๒๔๕๙ (ใช้เวลาก่อสร้าง ๘ ปี) โดยการสร้างของหลวงพ่อทอง อินทุ สุวณฺโณ (ท่านย้ายจากวัดธรรมศาลา มาเป็นเจ้าอาวาสวัดละมุดใน พ.ศ. ๒๔๓๓) ท่านเห็นว่าพระศิลาขนาดใหญ่อันเป็นพระประธานอุโบสถวัดโบสถ์สร้างมานาน มีต้นไม้ปกคลุมทั้งภายในและภายนอก ไม่มีผู้รักษา จึงได้อาราธนาอัญเชิญชักลากมาประดิษฐานยังวิหารที่สร้างใหม่ รวมทั้งพระศิลาอื่น ๆ อีกหลายองค์

นับว่าเป็นพระพุทธรูปศิลาขนาดใหญ่สมัยก่อนกรุงศรีอยุธยา ที่ใหญ่ที่สุดในประเทศไทย และมีพระพุทธลักษณะงดงามแปลกกว่าที่เคยพบ ณ ที่แห่งอื่น พระพุทธรูปประธานองค์นี้มีพระพักตร์งาม มน มีเค้าจะเป็นสี่เหลี่ยมเล็กน้อย ที่มีลักษณะสำคัญ คือ เป็นพระทรงเครื่องมีชฎาเชิด มีตุ้มหู มีครองพระศอ ลวดลายอันปรากฏบนลายจำหลักศิลาทั้งสองตำแหน่งนั้น เป็นลายแบบเดียวตระกูลเดียวกับลายที่พบฝังใบเสมาสมัยอู่ทองกับอโยธยาสุพรรณภูมิอย่างชัดเจน แสดงว่าเป็นศิลปะร่วมสมัยกับใบเสมา เมื่อได้พิจารณาจากใบเสมาหินทรายที่ทางวัดนำมาจากวัดโบสถ์ร้าง เป็นหลักฐานที่ยืนยันตามข้อมูลประวัติศาสตร์ศิลป์อย่างชัดแจ้ง ตามหลักฐานที่ท่านพระครูสุพจน์ สุทนฺโต ท่านเขียนไว้บอกว่า นอกจากพระประธานวัดโบสถ์จะมาเป็นพระประธานในพระวิหารวัดละมุดแล้ว ปรากฏว่าเจ้าอาวาสวัดต่าง ๆ ยังได้อัญเชิญพระพุทธรูปศิลาองค์อื่นไปเป็นประธานในอุโบสถจนหมด เหตุนี้วัดโบสถ์จึงไม่เหลืออะไรอยู่แล้ว...

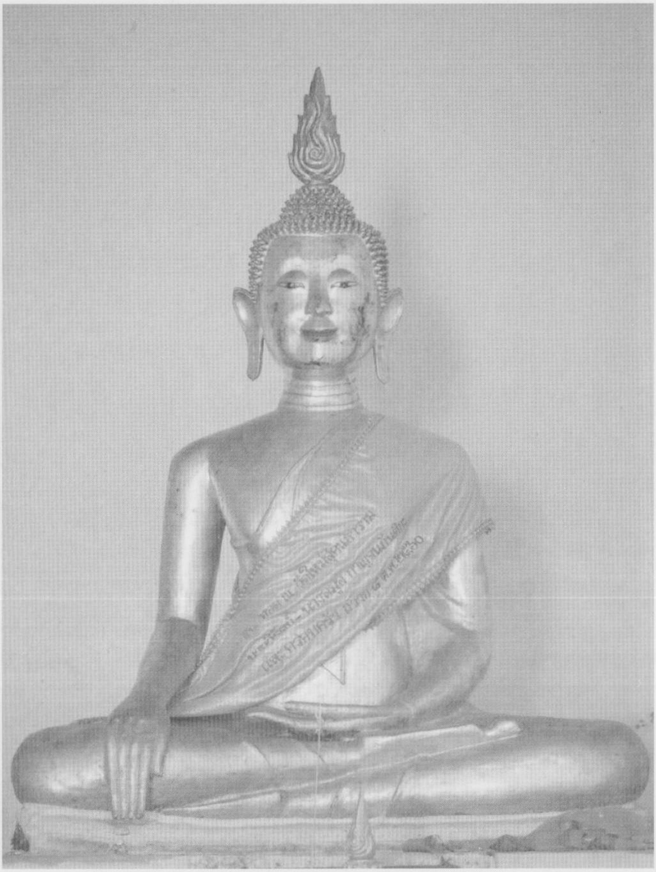

บริเวณวัดโบสถ์ (ร้าง) ในปัจจุบัน

จากหลักฐานทางโบราณคดีแสดงให้เห็นว่า ชุมชนเก่าแก่เมื่อแรกเริ่มของชุมชนวัดละมุดนั้น สันนิษฐานว่าอยู่บริเวณวัดโบสถ์ และเนินโคกพระ แล้วจึงขยายออกไปดังที่เป็นอยู่ในปัจจุบัน

พระพุทธรูปศิลาขนาดใหญ่ของวัดโบสถ์
เชิญมาประดิษฐานภายในพระวิหารวัดละมุดในปัจจุบัน

พระประธานในพระอุโบสถวัดใหม่สุคนธาราม
เชิญมาจากวัดโบสถ์ (ร้าง) เช่นกัน

ในสมัยสมเด็จพระบรมไตรโลกนาถ "นครปฐม" มีฐานะเป็นหัวเมืองชั้นใน มีลำดับชั้นของเมืองเป็นเมืองจัตวา พระมหากษัตริย์ทรงอำนาจการปกครอง โดยมีเสนาบดีเป็นผู้ช่วย มีผู้ปกครองหัวเมืองชั้นในเรียกว่า "ผู้รั้ง" จนกระทั่งสมัยสมเด็จพระมหาจักรพรรดิใน พ.ศ. ๒๐๙๑ ทรงตั้งพระนามเมืองนครปฐมใหม่ โดยเรียกชุมชนที่ตำบลท่านา ริมแม่น้ำท่าจีนว่า "เมืองนครชัยศรี" และรวมเนื้อที่ของแขวงเมืองราชบุรี แขวงเมืองสุพรรณบุรีเข้าด้วยกัน ให้มีฐานะเป็นเมืองตรีชั้นใน การที่เลือกชุมชนตำบลท่านาริมแม่น้ำท่าจีน และตั้งเป็นเมืองนครชัยศรีขึ้นมาใหม่ เนื่องจากบริเวณพระปฐมเจดีย์อันเป็นศูนย์กลางของนครปฐมเดิม คงจะไม่มีผู้คนอาศัยอยู่มากและกลายเป็นที่รกร้าง และขาดน้ำ จึงเป็นการยากที่จะปฏิสังขรณ์ให้เมืองนครปฐมเป็นที่ตั้งเมืองใหม่ได้อีก การตั้งเมืองนครชัยศรีในสมัยสมเด็จพระมหาจักรพรรดิ จากประวัติศาสตร์อยุธยากล่าวว่าสมเด็จพระมหาจักรพรรดิทรงจัดตั้งเมืองนครชัยศรีหลังจากเสร็จสงครามกับพม่าคราวสมเด็จพระศรีสุริโยทัยสิ้นพระชนม์บนหลังช้างซึ่งตรงกับ พ.ศ. ๒๐๙๑

ในพระราชพงศาวดารกรุงเก่า ฉบับหลวงประเสริฐอักษรนิติ์ระบุว่า ศักราช ๙๑๐ วอกศก (พ.ศ. ๒๐๙๑) เป็นปีที่สมเด็จพระศรีสุริโยทัยสิ้นพระชนม์บนหลังช้าง ส่วนพระราชพงศาวดารฉบับพระราชหัตถเลขา เล่ม ๑ บันทึกไว้ว่า

> *ฝ่ายสมเด็จพระมหาจักรพรรดิราชาธิราชเจ้า ให้สถาปนาที่พระราชทานเพลิงนั้นเป็นพระเจดีย์วิหารเสร็จแล้ว ให้นามวัดสบสวรรค์ แล้วสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวตรัสว่าไพร่บ้านพลเมืองตรีจัตวาปากใต้เข้าพระนครครั้งนี้น้อย หนีออกอยู่ป่าดงห้วยเขาต้อนไม่ได้เป็นอันมาก ให้เอาบ้านท่าจีนตั้งเป็นเมืองสาครบุรี ให้เอาบ้านตลาดขวัญตั้งเป็นเมืองนนทบุรี ให้แบ่งเอาแขวงเมืองราชบุรี แขวงเมืองสุพรรณบุรี ตั้งเป็นเมืองนครชัยศรี....*

ตามพงศาวดารบันทึกตรงกับ พ.ศ. ๒๐๘๖ (ศักราช ๙๐๕ ปีเถาะเบญจศก) แต่สมเด็จฯ กรมพระยาดำรงราชานุภาพ ทรงอธิบายถึงเรื่องศึกหงสาวดีครั้งที่ ๑ (คราวเสียสมเด็จพระศรีสุริโยทัย) ไว้ในพระราชพงศาวดาร ฉบับพระราชหัตถเลขา

เล่ม ๑ พร้อมพระอธิบายของสมเด็จฯ กรมพระยาดำรงราชานุภาพว่าพม่ายกเข้ามาเมื่อปีวอก จ.ศ. ๙๑๐ ครั้งเดียว ที่หนังสือพระราชทานพงศาวดารผิดตรงนี้เป็นด้วยหลงปีที่สมเด็จพระมหาจักรพรรดิเสวยราชย์ว่าเป็นปีฉลู จ.ศ. ๘๙๑ (พ.ศ. ๒๐๗๒) สมเด็จฯ กรมพระยาดำรงราชานุภาพทรงอธิบายเหตุผลว่า ได้ตรวจสอบจากจดหมายเหตุเดิมซึ่งรวบรวมมาตรวจเมื่อแต่งหนังสือพระราชพงศาวดารบางฉบับคงกล่าวเพียงว่า ในปีที่สมเด็จพระมหาจักรพรรดิเสวยราชย์นั้น พระเจ้าหงสาวดียกกองทัพเข้ามาบางฉบับลงไว้แต่ศักราชว่า พระเจ้าหงสาวดียกกองทัพเข้ามาเมื่อปีวอก จ.ศ. ๙๑๐ ซึ่งเป็นความจริงทั้งสองฝ่าย แต่ผู้แต่งหนังสือพระราชพงศาวดารลงศักราช ปีสมเด็จพระมหาจักรพรรดิเสวยราชย์เร็วไป ๑๙ ปี จึงเข้าใจไปว่าศึกหงสาวดีเป็น ๒ ครั้ง เมื่อหาเรื่องราวการรบไม่ได้ จึงลงไว้ในพระราชพงศาวดารว่าครั้งแรกพระเจ้าหงสาวดียกเข้ามา พอเห็นพระนครแล้วก็กลับไป ไม่ได้รบพุ่งอันใดกันในครั้งนั้น ไปรบกันต่อเมื่อยกเข้ามาครั้งที่ ๒ เรื่องตรงนี้สอบในหนังสือพระราชพงศาวดารฉบับหลวงประเสริฐและพงศาวดารพม่าได้ความยุติต้องกันว่า สมเด็จพระมหาจักรพรรดิเสวยราชย์ เมื่อปีวอก จ.ศ. ๙๑๐ (พ.ศ. ๒๐๙๑) เสวยราชย์ได้ ๗ เดือน พระเจ้าหงสาวดีตะเบ็งชเวตี้ก็ยกกองทัพเข้ามามาครั้งเดียว และได้รบกันจนเสียพระสุริโยทัยในคราวนี้เอง

ในสมัยที่ตั้งเมืองนครชัยศรีนี้ บริเวณชุมชนวัดละมุดนับว่ายังอยู่ในรัศมีของศูนย์กลางความเจริญของเมืองใหม่นี้ เกิดวัดและชุมชนหนาแน่นขึ้นในราวสมัยกรุงศรีอยุธยาตอนปลายต่อเนื่องมาจนถึงสมัยรัตนโกสินทร์ ทั้งวัดโบสถ์ (ต่อมาภายหลังย้ายไปตั้งเป็นวัดละมุด) วัดใหม่ดอนทราย (ต่อมาภายหลังย้ายไปตั้งเป็นวัดกลางบางพระ) วัดบัว วัดละมุด วัดลานแหลม รวมถึงวัดใหม่สุคนธาราม

(๑)

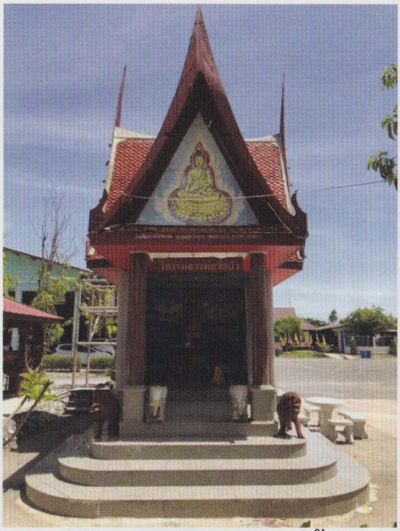

(๒)

(๑) พระอุโบสถวัดละมุดศิลปะสมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้น
และ (๒) ต้นละมุดอายุกว่า ๑๐๐ ปี ที่มาของนาม "วัดละมุด"

เครื่องถ้วยลายคราม และเครื่องถ้วยเบญจรงค์
หน้าบันพระอุโบสถวัดละมุด

บริเวณที่ตั้งวัดบัว (ร้าง) ในปัจจุบัน
บริเวณหน้าที่ทำการองค์การบริหารส่วนตำบลวัดละมุด

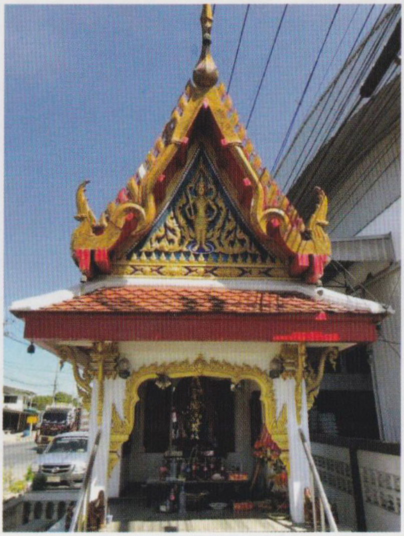
บริเวณชุมชนวัดละมุด มีคลองบางพระเป็นลำน้ำสายสำคัญของชุมชน มีคลองซอยต่าง ๆ ที่แยกจากคลองบางพระเพื่อผันน้ำใช้ในการเกษตร ทั้งสวนและนา ซึ่งเป็นวิถีชีวิตดั้งเดิมของชาวชุมชนนี้ ดังปรากฏเป็นชื่อหมู่บ้านต่าง ๆ เช่น บ้านสวนถั่ว บ้านสวนส้ม[๑] บ้านวัดละมุด เป็นต้น ซึ่งเดิมเป็นส่วนหนึ่งของตำบลบางพระ ภายหลังได้แยกออกมาเป็นตำบลใหม่ ชื่อว่า "ตำบลโพรงเข้" ต่อมาเปลี่ยนเป็น "ตำบลวัดละมุด" จนถึงปัจจุบัน

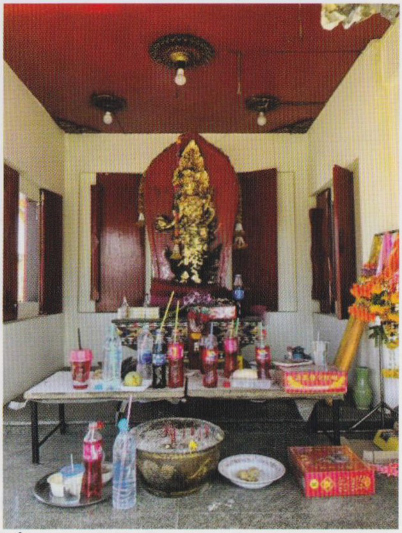
ด้วยเหตุที่มีชัยภูมิที่เหมาะสมคือตั้งอยู่ในย่านศูนย์กลางของเมืองนครชัยศรี และมีวิถีเกษตร จึงปรากฏศาลที่ประดิษฐาน "เจว็ด[๒]เทพารักษ์" หรือ ที่เรียกกันว่า "ศาลพ่อปู่" ในปัจจุบัน

---

[๑] ชาวบ้านส่วนใหญ่ให้ความเห็นว่า สวนส้ม ในที่นี้หมายถึง ส้มมะขาม คือ ต้นมะขาม เพราะมีต้นมะขามใหญ่ขึ้นอยู่มากในบริเวณหมู่บ้านนั้น

[๒] เจว็ด (อ่านว่า จะ -เหฺว็ด) คือ แผ่นไม้รูปคล้ายใบเสมา ลักษณะสูงเพรียว ด้านหน้าเขียนหรือแกะเป็นรูปเทพารักษ์ยืนอยู่บนแท่นหันหน้าเฉียงไปข้าง ๆ มือหนึ่งถือพระขรรค์ อีกมือหนึ่งถือ

ศาลพ่อปู่ บริเวณสี่แยกวัดละมุด

สมุด บางทีก็ถือพระขรรค์กับถุงเงิน หรือพระขรรค์กับแส้และสมุดดำ ขนาดความสูงของเจว็ดอาจเปลี่ยนแปลงไปตามแต่ความต้องการและสถานที่. เจว็ดใช้ประดิษฐานไว้ในศาลพระภูมิ. ตามคติพราหมณ์เชื่อว่าเทพารักษ์หรือพระภูมิเทวดา (อ่านว่า พู-มิ-เท-วะ -ดา) ทำหน้าที่พิทักษ์เหย้าเรือนและเขตที่ตั้งบ้านของผู้เป็นเจ้าของที่ดินตลอดจนผู้อยู่อาศัยให้พ้นภัยทั้งปวง (บทวิทยุรายการ "รู้ รักภาษาไทย" ของสำนักงานราชบัณฑิตยสภา ออกอากาศทางสถานีวิทยุกระจายเสียงแห่งประเทศไทย เมื่อวันที่ ๑๘ ตุลาคม พ.ศ. ๒๕๕๔ เวลา ๗.๐๐-๗.๓๐ น.)

เจว็ดเทพารักษ์ ที่ศาลพ่อปู่ ด้านหน้า มือหนึ่งถือพระขรรค์ อีกมือหนึ่งถือถุงเงิน

เจว็ดเทพารักษ์ ที่ศาลพ่อปู่ ด้านหลัง มือหนึ่งถือพระขรรค์ อีกมือหนึ่งถือสมุด

ศาลพ่อปู่ดังกล่าว ถือเป็นศาลเทพารักษ์สำคัญของชุมชน มีงานประจำปีทุกปี ในช่วงวันขึ้น ๓ ค่ำ เดือน ๓ เจว็ดดังกล่าวปรากฏรูปของเทพารักษ์ ๒ องค์ คือ พระชัยมงคล (ด้านหน้า) และ พระเทเพน หรือ เกวเภร (ด้านหลัง)

(ด้านหน้า)

(ด้านหลัง)

ในพระราชนิพนธ์เรื่อง “นารายณ์สิบปาง” ในพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ ๖ กล่าวถึงพระภูมิ ผู้เป็นเจ้าของแผ่นดินเอาไว้ว่า ท้าวทศราช เจ้ากรุงพาลี หรือเรียกกันว่า ท้าวพลีก็เรียก เป็นปางที่ ๕ ของนารายณ์สิบปาง มีความโดยย่อดังนี้

“มียักษ์ตนหนึ่งชื่อ “พลี” ถูกเทวดาฆ่าตายใจสงครามกวนน้ำทิพย์พวกพ้องจึงนำศพไปให้พราหมณ์ “ภาร์ควะ” ชุบชีวิตให้กลับฟื้นคืนมาใหม่ แล้วตบะกิจทำพิธีจนเรืองฤทธิ์ จากนั้นก็ได้ยกทัพไปแก้แค้นพระอินทร์ ผู้เป็นหัวหน้าเทพทั้งหลาย จนท้าวพลีได้รับชัยชนะเป็นผู้เข้าครองโลกทั้ง ๓ คือ สวรรค์ มนุษย์ และบาดาล อยู่ระยะหนึ่ง

จนกระทั่งเทวดาพากันไปอัญเชิญพระนารายณ์มาปราบ จึงได้แผ่นดินคืนมา ส่วนท้าวพลีก็ได้ถูกลงโทษให้ไปอยู่ในโลกบาดาล ท้าวพลีจึงได้ทูลอ้อนวอนขอประทานอภัยโทษจากพระนารายณ์ พระองค์จึงโปรดยกโทษ และประทานให้ไปครองแดน "สตุล" คือภาคสูงสุดของเมืองบาดาล ดังตอนหนึ่งในโคลง ๔ ในพระราชนิพนธ์รัชกาลที่ ๖ ว่า

ขุนมารจงย้าย อยู่พลัน
ไปอยู่แดนสตุล เขตแคว้น
เจ้าจงครอบครองขัณฑ์ ทรงราชย์
เป็นสุขสนุกแม้น แดนสรวง

แล้วองค์พระนารายณ์ก็ยังทรงโปรดประทานพรแก่ท้าวพลีที่จะไปครองเมืองสตุลด้วยว่า

ยามดีจะมอบให้ ครองสรวง
เป็นที่พระอินทร์เอก ขะคร้าว
เสพทัพยะสุธปวง สมปรารถนาแฮ
เป็นใหญ่โนภพด้าว สามแดน

จากโคลงบาทท้าย *"เป็นใหญ่ในภพด้าว สามแดน"* นั้น พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงพระราชนิพนธ์ไว้ในอภิธานประกอบเรื่องนารายณ์สิบปางให้ความหมายว่า อาศัยเหตุที่ท้าวพลีได้เคยครองไตรโลกมาแล้วครั้งหนึ่งและได้รับพระวิษณุเป็นเจ้าไว้ว่าจะได้ครองอีกครั้งหนึ่งในอนาคต จึงจะเห็นได้ว่าเมื่อเวลาที่โหรทำการบูชาพระภูมิมักจะกล่าวว่า *"โอมพระภูมิ พระธรณี กรุงพลีเรืองฤทธิ์"*

ท้าวพลีมีพระมเหสีทรงพระนามว่า พระนางมันทาทุกาธิบดี ทั้งสองพระองค์มีโอรสด้วยกัน ๙ องค์ และเมื่อโอรสทั้ง ๙ องค์ทรงเจริญวัย ก็ล้วนแล้วแต่มีพระปรีชาสามารถกันทุกองค์ ดังนั้นท่านท้าวทศราชแห่งกรุงพาลี จึงได้ส่งโอรสแต่ละองค์ไปดูแลรักษาพื้นแผ่นดิน ถิ่นฐานต่าง ๆ ที่เป็นดินแดนอยู่ภายใต้การปกครองของพระองค์

โดยพระโอรสแต่ละองค์จะแยกย้ายกันออกไปดูแลตามแต่ความสามารถและความถนัดของตนดังนี้

- องค์แรก นามพระชัยมงคล ไปรักษาเคหะสถาน และบันได
- องค์ที่สอง นามพระนครราช ไปรักษาค่ายทหาร ทวาร บันได
- องค์ที่สาม นามพระเทวเถร ไปรักษาคอกสัตว์ต่างๆ (บ้างก็เรียกพระเกเพน หรือเกวเภร)
- องค์ที่สี่ นามพระชัยสพ ไปรักษายุ้งฉางข้าว และเสบียงคลังต่าง ๆ (บางฉบับก็เรียกว่าพระชัยโภศพณ์)
- องค์ที่ห้า นามพระคนธรรพ์ รักษาโรงพิธีอาวาห์และวิวาห์ เรือนหอบ่าวสาว
- องค์ที่หก นามพระธรรมโหรา หรือพระเยาวแผ้วให้ไปรักษาที่นา ทุ่งลานและป่าเขา (ทางภาคอีสารเรียกว่าผีตาแฮก รักษานา ไร่)
- องค์ที่เจ็ด นามพระวัยทัตบ้างก็เรียกว่าพระสุธาจะ หรือพระศรัทธาให้ไปรักษาอารามวิหารและปูชนียวัตถุสถานต่าง ๆ
- องค์ที่แปด นามพระธรรมิกราช หรือธรรมมิกฤช ไปรักษาอุทยานสวนผลไม้และพืชพันธุ์ต่าง ๆ
- องค์ที่เก้า นามพระธาตุธารา ไปรักษาห้วยหนองคลองคู บึงและแม่น้ำต่าง ๆ

จากที่กล่าวมาข้างต้นนี้ คือ "พระภูมิ" หรือ "พระภูมิเจ้าที่" ผู้ที่เป็นเจ้าของแผ่นดิน หรือเทพารักษ์ประจำพื้นที่ อาคารสถานที่แห่งนั้น พระภูมิเจ้าที่ คือ เทวดาผู้ที่ทำหน้าที่รักษาอาณาเขตที่ดิน ที่เจ้าของที่ดินอัญเชิญสิงสถิตบนศาลที่เตรียมไว้ ชาวบ้านส่วนใหญ่มักจะเรียกกันจนติดปากตามภาษาพื้นบ้านให้เป็นที่รู้และเข้าใจกันคือ

- พระภูมิเฮือน(เรือน)
- พระภูมิประตูและหัวกระได (ทวารบาน หรือ เชียวกาง)
- พระภูมิเรือนหอ

- พระภูมิวัว-ควาย
- พระภูมิยุ้งฉางข้าว
- พระภูมินา
- พระภูมิสวน
- พระภูมิลาน
- พระภูมิวัด ฯลฯ

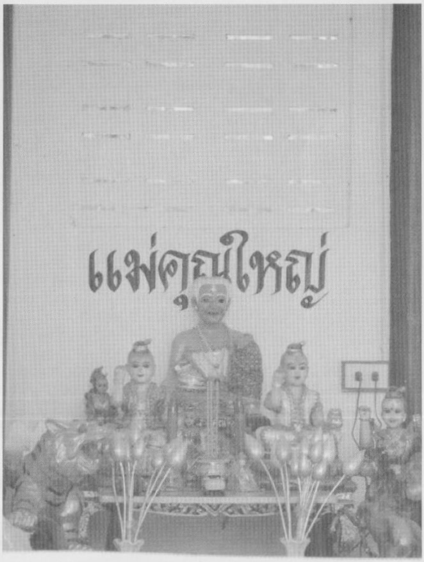
พระภูมิที่พบในศาลพ่อปู่นี้ คือ พระภูมิเรือน และพระภูมิคอกสัตว์ หรือพระภูมิวัวควาย แสดงให้เห็นถึงการเป็นย่านชุมชน และการแสดงร่องรอยของวิถีเกษตรมานับแต่ครั้งบรรพชน

นอกจากนี้ยังพบว่าในกลุ่มคนจีน ที่เขามาอาศัยอยู่ในพื้นที่นี้ก็มีศาลเทพารักษ์ของตัวเอง คือ “ศาลแปะกง” เป็นกลุ่มจีนแต้จิ๋วที่เข้ามาอาศัยอยู่ในพื้นที่ชุมชนตำบลวัดละมุด

ศาลแปะกง ของชุมชนชาวจีนที่ตำบลวัดละมุด

นอกจากนี้ยังพบศาลของชาวไทยเชื้อสายจีน ภายในวัดใหม่สุคนธาราม ด้วย คือ ศาลบรรพบุรุษ “แม่คุณใหญ่ แม่คุณน้อย” แสดงถึงรากเหง้าบรรพบุรุษของชาวตำบลวัดละมุด

อย่างไรก็ดี ที่บ้านลานแหลม ในบริเวณวัดลานแหลม มีศาลพ่อปู่ขาว ศาลพ่อปู่โฉม และศาลเจ้าแม่ประไพศรี ศาลตั้งอยู่ไม่ไกลจากบริเวณที่มี “ต้นลาน” ขึ้นตรงแหลมที่ยื่นไปในสระน้ำ ซึ่งเป็นที่มาของชื่อหมู่บ้าน “ลานแหลม”

รูปเคารพพ่อปู่ขาวปากสระ ที่ศาลภายในวัดลานแหลม

ศาลพ่อปู่ขาวปากสระ ที่ศาลภายในวัดลานแหลม

พ่อปู่ปากสระ ไม่สามารถยืนยันได้ว่ามีประวัติความเป็นมาอย่างไร เพียงแต่ทราบกันมาจากร่างทรงที่บอกกันให้ทราบว่าพ่อปู่ขาวนั้น เดิมท่านเป็นนายทหารมีวิชาอาคมมาก มีทหารคู่ใจชื่อพ่อปู่โฉมตอนนั้นพ่อปู่ข่าวออกศึกสงคราม ตีเมืองเชียงใหม่ ได้รับชัยชนะและได้พบกับแม่ประไพศรี เกิดความรักจนได้มาเป็นสีภรรยาด้วยอิทธิฤทธิ์ อิทธิเดช เวทมนต์ขลัง สามารถรบชนะยักษ์ จนได้เจ้าแม่จันทร์ฉายเป็นภรรยาอีกนางหนึ่ง

ศาลตาขุน เป็นอีกศาลหนึ่งที่มีความสำคัญในชุมชน เป็นสัญลักษณ์ของความอุดมสมบูรณ์ ภายในศาลมีปลัดขิก (รูปจำลองอวัยวะเพศชาย) ขนาดยักษ์ เพื่อใช้ในพิธีแห่นางแมวขอฝน ตามธรรมเนียมของคนไทยภาคกลาง สะท้อนให้เห็นวิถีชีวิตเกษตรของชาวตำบลวัดละมุดได้เป็นอย่างดี คำว่า “ตาขุน” นี้ชาวภาคกลางใช้เรียกปลัดขิก ส่วนในวัฒนธรรมอีสานเรียก “ขุนเพชร”

(๑)

(๒)

(๑) ศาลตาขุน ตั้งอยู่บริเวณตรงข้ามกับวัดบัว (ร้าง)
และ (๒) ตาขุนขนาดใหญ่อยู่ภายในศาลตาขุน

ที่ชุมชนวัดละมุดนี้มีนิทานประจำถิ่นสำคัญเรื่องหนึ่ง คือ นิทานเรื่องที่มาของบ้านไผ่ขาด มี ๒ สำนวน ดังนี้

สำนวนแรกเล่าว่า เดิมมีกอไผ่อยู่ในหมู่บ้าน ๓ กอใหญ่ ต่อมาไผ่กอกลางเกิดเสียดสีกันจนไฟลุกไหม้ ทำให้กอไผ่ขาดไปส่วนหนึ่ง จึงได้ชื่อว่า “บ้านไผ่ขาด”

อีกสำนวนหนึ่งเล่าว่า ครั้งหนึ่ง มีไก่ ๓ ขา พลัดเข้ามาในหมู่บ้าน คนในหมู่บ้านหนึ่งจับไปกิน แบ่งกันกินทั้งหมู่บ้าน ไก่ ๓ ขา นี้เชื่อว่าเป็นไก่ศักดิ์สิทธิ์เมื่อกินเข้าไปจึงเกิดเป็นโรคระบาด เป็นไข้ฝีดาษ ต่อมาจึงเพี้ยนเสียงเป็น ไผ่ขาด และเรียกหมู่บ้านที่กินไก่ ๓ ขานั้นว่า “บ้านไผ่ขาด”

บริเวณที่เชื่อว่าพบไก่ ๓ ขา ในนิทานประจำถิ่น

นอกจากนี้ยังมีประเพณีที่สำคัญ นอกเหนือจากประเพณีอัฏฐมีบูชา คือ “ประเพณีส่งกระแบะกระบาล” หรือ “เสียกระบาล” ของชาวบ้านลานแหลม ตำบลวัดละมุด และชุมชนใกล้เคียง มักจัดในช่วง ขึ้น ๘ ค่ำ เดือน ๖ ของทุกปี

บริเวณด้านหน้าวัดลานแหลม ที่ใช้เป็นสถานที่ประกอบพิธีส่งกระแบะกระบาล

พิธีนี้ชาวบ้านมักเรียกว่า “พิธีเสียกระแบะกระบาล” เป็นพิธีที่ทำประจำปีเพื่อส่งหรือสะเดาะเคราะห์ของคนในชุมชนประจำปี คำว่า “กระแบะกระบาล” เป็นภาษาชาวบ้าน “กระแบะ” ได้แก่สิ่งของที่ทำขึ้นเป็นรูปสี่เหลี่ยม ตัวอย่างเช่น การทำแพไม้รวกไม้ไผ่ จะมัดให้เป็นลูกบวบหลาย ลูก นำมาผูกตรึงติดกับคาน เรียกว่า ตอนแพหนึ่งตอนมีลักษณะเป็นรูปสี่เหลี่ยมลอยอยู่ในน้ำ คำว่า “ตอน” นี้ ชาวบ้านเรียกว่า “กระแบะ” กระแบะในพิธีนี้ทำด้วยกาบกล้วย เป็นกระบะรูปสี่เหลี่ยม มีขอบปากสูงประมาณ ๒ - ๓ นิ้ว ก้นกระบะใช้กาบกล้วยกรุตามแบนส่วนคำว่า “กระบาล” แปลว่า “ตรงกลาง” ตรงกลางในที่นี้คือทาง ๓ แพร่ง ตามปกติทาง ๓ แพร่งมักจะอยู่บริเวณกลางหมู่บ้านเมื่อรวมความหมายของคำว่า กระแบะกระบาล เข้าด้วยกันแล้วได้ความว่า “นำกระบะไปไว้ทางสามแพร่ง” คำว่า ทาง ๓ แพร่ง คือชุมทางที่มาพบกัน ๓ ทาง

เมื่อถึงปีหนึ่ง ชาวบ้านจะทำพิธีเพื่อกำจัดเคราะห์ที่เชื่อว่าผีเป็นต้นเหตุ จึงหาวิธีรักษาหรือแก้ที่ต้นเหตุ ฉะนั้นจึงใช้พิธีเสียกระบาล เพื่อผีตายโหง ที่ชอบมาทักทายความเจ็บป่วยที่อาจจะเข้ามาจะได้หายไป พิธีเสียกระบาลเป็นลักษณะ การป้องกันไม่ให้เกิดโรคภัยไข้เจ็บ ชาวบ้านสร้างขวัญและกำลังใจ ให้เกิดขึ้นเมื่อจิตใจสบายขึ้นก็คลายกังวล

กระแบะกระบาล

สิ่งของที่ใช้ในการทำพิธีก็มีตุ๊กตารูปคนปั้นด้วยดินเหนียว พริก หอม กระเทียม ข้าวสาร เกลือใส่กระทงเล็ก ๆ นำสิ่งของทั้งหมดใส่ในกระบะกาบกล้วย

บริเวณดงกระเชาะ ที่เป็นบริเวณสำหรับทิ้งกระแบะกบาล
ถือเป็นท้ายหมู่บ้าน รอยติดต่อกับเขตของอีกตำบลหนึ่ง

พระอุโบสถวัดใหม่สุคนธาราม

ในส่วนวัดใหม่สุคนธารามนั้น ตั้งอยู่หมู่ที่ ๕ ตำบลวัดละมุด อำเภอนครชัยศรี จังหวัดนครปฐม ริมคลองบางพระ ลำน้ำสาขาของแม่น้ำนครชัยศรี ตามประวัติระบุว่า ก่อตั้งวัดเมื่อ พ.ศ. ๒๓๖๔ โดยพระคงได้ชักชวนราษฎรที่มีจิตศรัทธาร่วมกันบริจาคทรัพย์สร้างเสนาสนะต่าง ๆ ได้รับพระราชทานวิสุงคามสีมาเมื่อ พ.ศ. ๒๔๒๒ โดยมีลำดับรายนามเจ้าอาวาสดังนี้

รูปที่ ๑ หลวงพ่อคง	พ.ศ.๒๓๖๔ - ไม่ทราบปี
รูปที่ ๒ หลวงพ่อหอม	ไม่ทราบปี - ๒๔๓๓
รูปที่ ๓ หลวงพ่อแสง อินทโชติ	พ.ศ.๒๔๓๓ - ๒๔๓๕
รูปที่ ๔ หลวงพ่อเบี้ยว ปทุมรตฺน	พ.ศ.๒๔๓๖ - ๒๔๙๖
รูปที่ ๕ หลวงพ่อสังวาลย์	พ.ศ.๒๔๙๖ - ๒๔๙๗
รูปที่ ๖ หลวงพ่อย้อย อินฺทโร	พ.ศ.๒๕๐๘ - ๒๕๓๐
รูปที่ ๗ หลวงพ่อเชื้อ สิริปญฺโญ	พ.ศ.๒๕๓๑ - ๒๕๔๕
รูปที่ ๘ พระครูนวกิจโสภณ	พ.ศ.๒๕๔๕ - ปัจจุบัน

๔

“ประเพณีอัฏฐมีบูชา” ของวัดใหม่สุคนธาราม มรดกภูมิปัญญาของบรรพชน

ประวัติการจัดงานบุญประเพณีอัฏฐมีบูชา ที่วัดใหม่สุคนธารามนั้น เริ่มต้นจากคณะสงฆ์และชาวบ้านที่อยู่ในพื้นที่ใกล้เคียงกับวัดใหม่สุคนธารามให้ความสำคัญกับวันอัฏฐมีบูชา ซึ่งมีมานานนับ ๑๐๐ ปี ตามคำบอกเล่าของ นายบัว ชูสูงทรง อายุ ๘๘ ปี อดีตผู้ใหญ่บ้านหมู่ ๓ ตำบลวัดละมุด และอดีตไวยาวัจกร วัดใหม่สุคนธาราม (จำลอง วิบูลย์ปิ่น สัมภาษณ์เมื่อ พ.ศ.๒๕๔๔) สรุปได้ว่า ประเพณีวันอัฏฐมีบูชาของวัดใหม่สุคนธาราม เริ่มมีขึ้นสมัยหลวงพ่อเบี้ยว ปทุมรัตน์ เจ้าอาวาสรูปที่ ๔ ของวัดใหม่สุคนธาราม (ช่วง พ.ศ.๒๔๓๖ - ๒๔๙๖) มีไวยาวัจกร ๓ ท่าน คือ นายวอน ลอยสูงวงศ์ นายขีด แก้วบูชา และนายอ่วม อ่อนสูงทรง เป็นผู้นำในการจัด เมื่อนับถึงปัจจุบัน นับได้ถึง ๔ ช่วงอายุของเจ้าอาวาส เพราะปัจจุบันเป็นช่วงสมัยของพระครูนวกิจโกศล ปริปุณโณ (อ่อน สมกฤษ) เจ้าอาวาสรูปที่ ๘ จึงพอเป็นเหตุผลที่เชื่อได้ว่าการจัดงานอัฏฐมีบูชาของวัดใหม่สุคนธารามนี้จัดติดต่อกันมาไม่น้อยกว่าร้อยปี

การจัดงานประเพณีอัฏฐมีบูชา ของวัดใหม่สุคนธารามในอดีต
ที่มา: เจริญ ตันมหาพราน

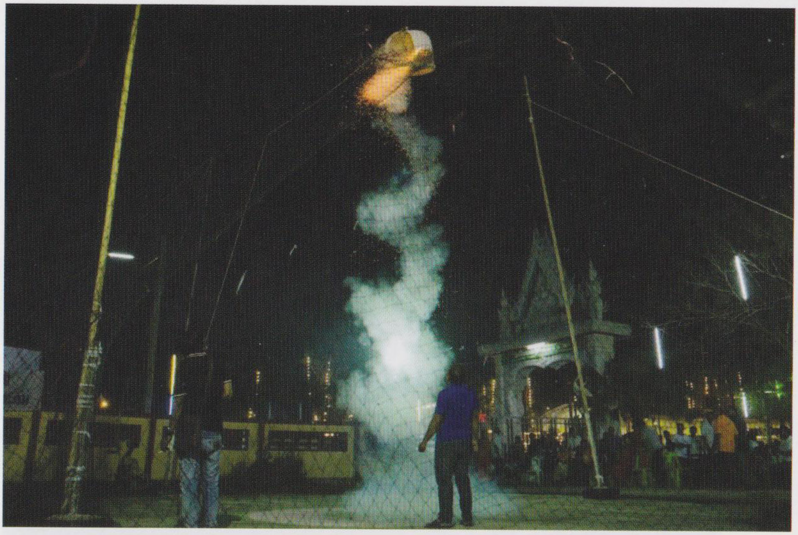

การจัดงานประเพณีอัฏฐมีบูชา ของวัดใหม่สุคนธารามในอดีต
ที่มา: เจริญ ตันมหาพราน

หลวงพ่อเบี้ยว วัดใหม่สุคนธาราม อำเภอนครชัยศรี จังหวัดนครปฐม

จากข้อมูลการสัมภาษณ์นายบัวเท่าที่จำความได้ วัดมีการจัดงานทุกปีไม่เคยเว้นว่าง ซึ่งการจัดงานในสมัยก่อนนั้นปู่ของนายบัวเล่าว่า จัดกันตั้งแต่ขึ้น ๑๕ ค่ำ เดือน ๖ ซึ่งเป็นวันวิสาขบูชา หรือวันปรินิพพาน เป็นต้นไปโดยในช่วงค่ำจะมีการตั้งหีบพระบรมศพจำลองบนศาลาการเปรียญ และมีการสวดพระอภิธรรม บำเพ็ญพระกุศลถวายสักการะเป็นพุทธบูชา ๗ คืน เมื่อถึงวันแรม ๘ ค่ำ เดือน ๖ ซึ่งเป็นวันถวายพระเพลิง ในช่วงเช้าชาวบ้านจะประกอบพิธีทำบุญตักบาตรที่วัด หลังจากนั้นทางวัดและชาวบ้านในชุมชนจะช่วยกันสร้างจิตกาธาน หรือเชิงตะกอนจำลอง เพื่อใช้เป็นที่ถวายพระเพลิงในตอนบ่าย หมู่บ้านต่างๆ ในละแวกใกล้เคียงวัดก็จะรวมกันจัดขบวนแห่พุ่มผ้าป่า แห่ดอกไม้ไฟประมาณ ๓ - ๔ ขบวนมายังวัด เมื่อเสร็จพิธีถวายพระเพลิงแล้วก็จะทำการจุดดอกไม้ไฟ ตะไล กวด ที่ประกอบมาในขบวนแห่นั้นถวายเป็นพุทธบูชา

ธรรมเนียมการจุดดอกไม้ไฟ ตะไล กวด
ที่ประกอบมาในขบวนแห่ถวายเป็นพุทธบูชา

การจุดพลุเพื่อถวายเป็นพุทธบูชา ในงานประเพณีอัฏฐมีบูชา
ที่มา: ไพบูลย์ พวงสำลี

การจุดพลุเพื่อถวายเป็นพุทธบูชา ในงานประเพณีอัฏฐมีบูชา
ที่มา: ไพบูลย์ พวงสำลี

หลวงพ่อย้อย อินทโร อดีตเจ้าอาวาสรูปที่ ๖ วัดใหม่สุคนธาราม

สมัยหลวงพ่อย้อย อินทโร อดีตเจ้าอาวาสรูปที่ ๖ ของวัดใหม่สุคนธาราม นับเป็นยุคเฟื่องฟูของงานประเพณีสมัยหนึ่ง มีความร่วมมือในการประกอบพิธีทางศาสนาระหว่างชุมชนวัดใหม่สุคนธารามและวัดห้วยพลู โดยในวันวิสาขบูชา ชุมชนจากวัดใหม่สุคนธารามจะไปเวียนเทียนที่วัดห้วยพลู และเมื่อถึงวันอัฏฐมีบูชา ชุมชนจากวัดห้วยพลูก็จะพากันจัดขบวนแห่มาร่วมพิธี ซึ่งในยุคนั้นพระอาจารย์

ดา ปิยทสสี วัดใหม่สุคนธารามและคณะศิษย์จะเป็นผู้รับผิดชอบในการประดิษฐ์ดอกไม้ไฟให้กับขบวนแห่ที่มาร่วมงานเพื่ออำนวยความสะดวกให้กับชุมชนที่ไม่สามารถประดิษฐ์ดอกไม้ไฟ

การจัดงานครั้งนั้นมีขบวนแห่ที่มาร่วมงาน ๒ สาย คือ ชุมชนห้วยพลู ตำบลห้วยพลู นำโดยผู้ใหญ่บด ศิริพิน และนายชาญ แก้วบูชา สายที่ ๒ คือ ชุมชนวัดกลาง ตำบลบางพระ นำโดยกำนันเทียน ปลื้มละมัย แต่การเข้าร่วมของทั้ง ๒ ชุมชนนั้นดำเนินการได้เพียง ๒ ปี ก็ต้องยุติไปด้วยเหตุจำเป็นบางประการ

การจัดงานในครั้งนั้นมีการสร้างจิตกาธานจำลองเพื่อให้สมกับเป็นงานถวายพระเพลิงพระพุทธสรีระ ซึ่งหลวงพ่อย้อย ผู้ทรงภูมิปัญญาในการแทงหยวกเป็นผู้แกะสลักลวดลายแทงหยวก ประดับจิตกาธานจำลองอย่างวิจิตรตระการตา โดยมีลูกศิษย์คือ นายบุญธรรม ฤทธิ์ศรีสันต์ (จากข้อมูลสัมภาษณ์ของนางจำลอง วิบูลย์ปิ่น เมื่อ พ.ศ.๒๕๔๔) ปัจจุบันอายุ ๗๓ปี เป็นผู้สืบทอดภูมิปัญญาและช่วยในการแทงหยวกทุกปี

ต่อมาสมัยหลวงพ่อเชื้อ สิริปุญโญ อดีตเจ้าอาวาสรูปที่ ๗ ได้ริเริ่มสร้างพระพุทธรูปปางปรินิพพาน ที่เรียกขานนามว่า “หลวงพ่อใหญ่” ซึ่งเป็นพระปางปรินิพพานที่มีต้นแบบจากประเทศศรีลังกา แกะสลักจากศิลาทรายโดยช่างชาวอยุธยา มีขนาดตลอดพระองค์ ๖ เมตร ๙ นิ้ว ชาวบ้านในละแวกนี้ต่างภูมิใจและมีความเชื่อว่าหลวงพ่อใหญ่เป็นพระปางปรินิพพานสร้างจากศิลาทรายที่มีขนาดใหญ่ที่สุดในประเทศไทย

สมัยพระครูวินัยธรโกศล ปริปุณโณ เจ้าอาวาสรูปที่ ๘ ซึ่งมีนายสำรวย เกิดต่อพันธุ์ ผู้ใหญ่บ้านหมู่ ๓ ตำบลวัดละมุด ดำรงตำแหน่งต่อจากนายบัว ชูสูงทรง ตั้งแต่ พ.ศ.๒๕๑๖ เป็นผู้นำชุมชน การจัดงานวันอัฏฐมีบูชาได้เริ่มเป็นที่รู้จักอย่างกว้างขวางขึ้นโดยหัวหน้าส่วนราชการ องค์กรต่าง ๆ ได้เข้ามาให้ความร่วมมือในการจัดงาน คณะสงฆ์ในเขตปกครองคณะอำเภอนครชัยศรีก็เข้าร่วมงานเป็นจำนวนมาก รวมทั้งชุมชนหมู่บ้านใกล้เคียงต่างให้ความร่วมมือส่งขบวนแห่เข้าร่วมมากขึ้นและสื่อมวลชนก็ได้ให้ความสำคัญในการทำและเผยแพร่ข่าวมากขึ้นด้วยเช่นกัน

ประวัติความเป็นมาในการจัดงานวันอัฏฐมีบูชานี้นางจำลอง วิบูลย์ปิ่น ได้ประมวลเหตุการณ์และข้อมูลพบว่าการประกอบพิธีต่าง ๆ ของชุมชนแห่งนี้ มีความพยายามจัดขึ้นโดยจำลองเหตุการณ์ต่าง ๆ ให้ใกล้เคียงเหตุการณ์ในพุทธประวัติดังมี

การกล่าวไว้ในหนังสือศิลปวัฒนธรรมไทย ฉบับฉลองกรุงรัตนโกสินทร์ ๒๐๐ ปี จัดพิมพ์เมื่อ พ.ศ. ๒๕๒๕ แสดงให้เห็นว่าชุมชนแห่งนี้มีการเรียนรู้เรื่องราวในพุทธประวัติตอนอัฏฐมีบูชาโดยละเอียด

ช่วงเวลาในการจัดงานวันอัฏฐมีบูชา

ชาวบ้านตำบลวัดละมุด จะจัดพิธีวันอัฏฐมีบูชาขึ้นทุกปี โดยจัดตรงกับวันแรม ๖ ค่ำ เดือน ๖ ถึง วันแรม ๘ ค่ำ เดือน ๖ (ระยะเวลา ๓ วัน)

ขั้นตอนการประกอบพิธีวันอัฏฐมีบูชา

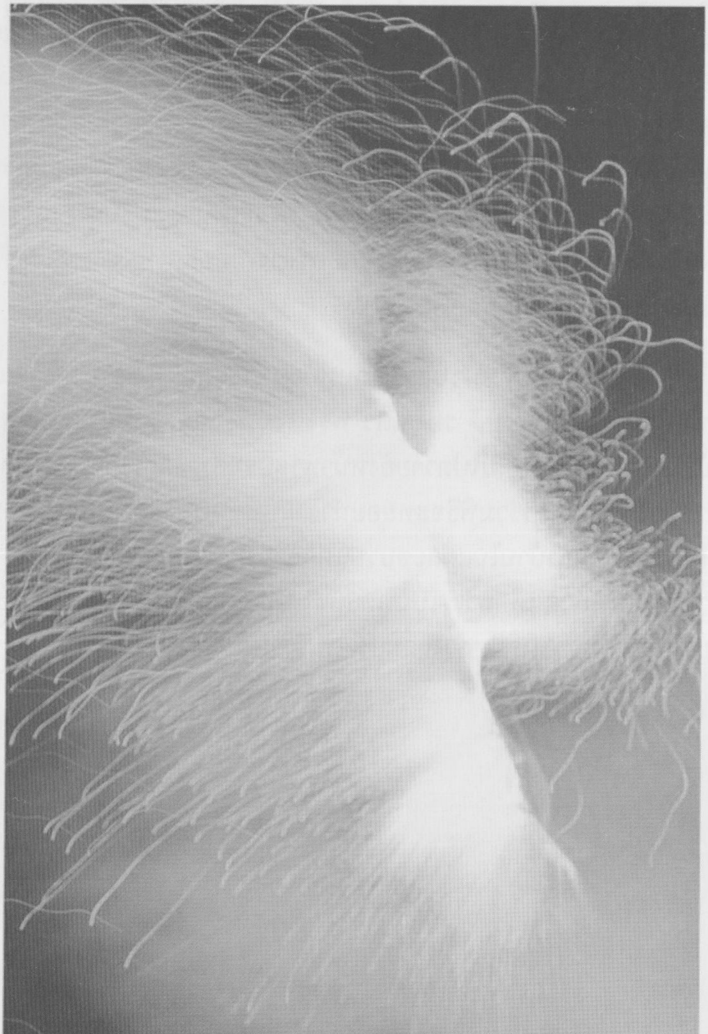
ก่อนจะจัดงานประเพณี ๑ วัน วัดใหม่สุคนธารามจะจัดทำโลงขนาดเล็ก กว้าง ๗๕ เซนติเมตร ยาว ๑.๕ เมตร เปรียบดังที่บรรจุพระบรมศพพระพุทธเจ้าประดิษฐานไว้บนศาลาการเปรียญ เช้าตรู่ในวันงานเป็นประเพณีการตักบาตรถวายภัตตาหารแด่พระสงฆ์

ครั้นตอนบ่ายราว ๑๕.๐๐ นาฬิกา จึงอัญเชิญพระบรมศพจากศาลาการเปรียญเดินประทักษิณพระเมรุมาศ ๓ รอบ แล้วนำไปประดิษฐานไว้ยังพระเมรุมาศนั้น เนื่องจากการก่อสร้างพระเมรุมาศเป็นไปเพื่องานประเพณีนี้โดยเฉพาะจึงมีขนาดพอเหมาะกับโลงสมมติ และได้รับการตกแต่งอย่างสวยงามด้วยหยวกแกะสลัก ผ้าแพรพรรณ และที่สำคัญคือจะต้องมีพระพุทธรูปปางไสยาสน์ประดิษฐานบนโต๊ะหมู่บูชาหน้าพระบรมศพด้วย

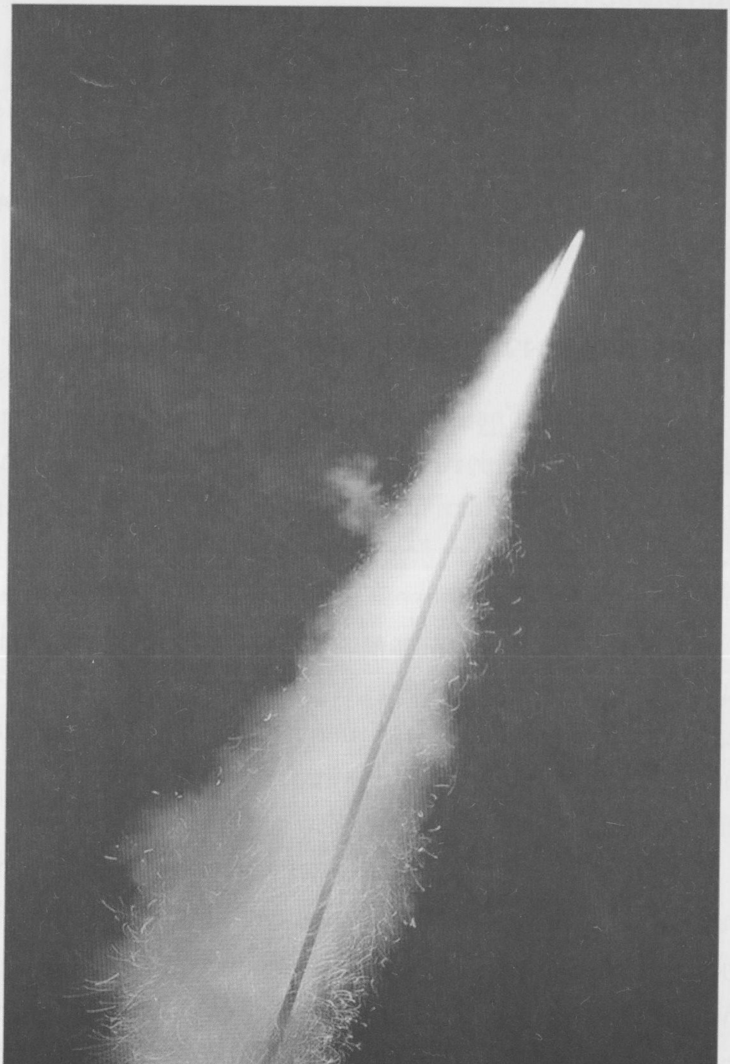
ขบวนแห่นั้นชาวบ้านทั้งชายและหญิงแต่งกายเป็นเทวดา นางฟ้า กษัตริย์ พราหมณ์ อุบาสก อุบาสิกา พุทธศาสนิกชน นั่งประจำในบนรถขบวน นอกจากนี้ขบวนแห่ของชาวบ้านแต่ละหมู่บ้านยังประกอบด้วย ผ้าป่า ดอกไม้ไฟ พลุ ตะไล ไฟพะเนียง กรวดหรือจรวด (บั้งไฟแบบอีสาน) สำหรับผู้ร่วมขบวนก็จะแต่งกายสวยงามฟ้อนรำร่วมมาด้วย โดยมีการแสดงคติธรรมต่างๆ ทางพระพุทธประวัติ เช่น ตอนมารผจญ นางสุชาดาถวายข้าวมธุปายาสแด่พระพุทธองค์ เรื่องจำลองเกี่ยวกับ

นรกภูมิ มีผู้กระทำผิดศีลข้อต่างๆ เป็นต้นว่า การฆ่าสัตว์ตัดชีวิตก็จะได้รับกรรมตอบสนอง หรือผู้ที่กระทำผิดศีลข้อกาเมก็จะต้องปีนต้นงิ้วและถูกลงโทษ โดยยมบาลใช้หอกทิ่มแทง เป็นต้น การจัดรูปขบวนแห่จำลองเหตุการณ์ในนรกมาแสดงนี้ นอกจากจะแสดงถึงจุดมุ่งหมายว่า ต้องการย้ำเตือนให้พุทธศาสนิกชนคำนึงถึงบาปบุญคุณโทษแล้ว ผู้ที่มาร่วมงานยังมีความสนุกสนานเพลิดเพลิดและมีความสามัคคี ความเสียสละของประชาชนในหมู่บ้านด้วย ดังจะเห็นได้ว่าผู้แสดงหลายคนยินยอมโกนผมในลักษณะครึ่งซีก หรือโกนออกสองข้างเหลือแต่เพียงตรงกลางศีรษะ แต่งกายแปลกตาดังเช่นเหตุการณ์ในนรกภูมิ

ภายหลังจากที่ขบวนแห่จากหมู่บ้านต่างๆเคลื่อนเข้ามายังวัดและเดินทำประทักษิณพระเมรุมาศ ๓ รอบแล้ว พระสงฆ์ทั้งวัดจะร่วมกันสวดพระอภิธรรม จากนั้นจึงนำดอกไม้จันทน์ไปถวายยังหน้าพระบรมศพ โดยเริ่มจากพระสงฆ์ทีละรูป ติดตามด้วยชาวบ้านที่ร่วมพิธีจะทยอยนำดอกไม้จันทน์ไปถวายจนเสร็จพิธี ในช่วงเวลาเดียวกันนั้นชาวบ้านในแต่ละขบวนแห่ก็จะร่วมกันจุดจรวด ตะไล พลุ ในบริเวณทุ่งนาใกล้เคียงกับวัด เพื่อถวายเป็นพุทธบูชาเป็นการเฉลิมฉลองตามประเพณีไทยแต่โบราณซึ่งมีทั้งในประเพณีหลวงและประเพณีราษฎร์

การจุดพลุเพื่อถวายเป็นพุทธบูชา ในงานประเพณีอัฏฐมีบูชา
ที่มา: ไพบูลย์ พวงสำลี

การจุดพลุเพื่อถวายเป็นพุทธบูชา ในงานประเพณีอัฏฐมีบูชา
ที่มา: ไพบูลย์ พวงสำลี

เอกลักษณ์ของประเพณี

การจัดงานอัฏฐมีบูชาของวัดใหม่สุคนธารามมีจุดเด่นคือรักษาความเป็นท้องถิ่น เน้นการร่วมมือร่วมใจกันของชุมชนที่มีความหลากหลายทางชาติพันธุ์ทั้งไทย จีน ลาว และมอญ ดังนั้นจึงมีขบวนชาติพันธุ์อยู่ในขบวนแห่ นอกจากนี้ยังยึดประเพณีเก่าแก่ของชุมชนคือ การจุดดอกไม้เพลิงถวายเป็นพุทธบูชา เช่น การแห่ตะไล การแห่กวด รวมถึง การแทงหยวก เป็นต้น เพื่อถวายเป็นพุทธบูชา

ความเกี่ยวข้องของวันอัฏฐมีบูชากับชาวบ้านตำบลวัดละมุด

การจัดงานวันอัฏฐมีบูชาเกิดขึ้นจากความศรัทธาในพระพุทธศาสนา โดยริเริ่มหยิบยกเรื่องราวบางช่วงบางตอนในพุทธประวัติมาแสดงให้เห็นเป็นรูปธรรม การจัดงานเป็นประจำทุกปีจะทำให้คนรุ่นหลัง ๆ สำนึกและตระหนักถึงคติธรรมคำสอนของพระพุทธองค์ ความสำคัญของประเพณีท้องถิ่น หน้าที่ของทุกคนที่จะต้องช่วยกันรักษาประเพณีไว้เพื่อเป็นเอกลักษณ์ของท้องถิ่น และยังเป็นการสร้างความรักความสามัคคีของคนในท้องถิ่นที่ทุกคนจะร่วมแรงร่วมใจกันจัดงานให้สำเร็จลุล่วง แม้แต่ผู้ที่ไปทำมาหากินในท้องถิ่นอื่น เมื่อรู้ว่าที่วัดจัดงานวันใดก็จะเดินทางกลับมาบ้านเพื่อร่วมงานและเยี่ยมญาติพี่น้อง นอกจากนี้ยังเป็นเวทีในการแสดงอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมของชุมชน เช่น การใส่ชุดพื้นเมืองของแต่ละชาติพันธุ์ การสาธิตงานช่างฝีมือดั้งเดิมของท้องถิ่น การสาธิตการทำอาหารท้องถิ่น

วันอัฏฐมีบูชาในพื้นที่ตำบลวัดละมุดมีการสืบทอดกันมาตั้งแต่รุ่นบรรพบุรุษจวบจนถึงปัจจุบัน เป็นวัฒนธรรมประเพณีที่ถือว่ามีความเก่าแก่อยู่คู่ชุมชนโดยไม่สูญหายไป ทั้งหมดทั้งมวลมีผลมาจากความเข้มแข็งของชุมชนที่ร่วมมือร่วมใจกันรักษาประเพณีอันดีงามนี้ไว้ให้ลูกหลานรุ่นต่อไปได้เห็นถึงความสำคัญของวันถวายพระเพลิงพระพุทธเจ้า ที่อาจจะไม่มีให้เห็นแล้วในบางพื้นที่ของประเทศไทย ในรูปแบบของ “ขบวนจำลองเหตุการณ์ในพุทธประวัติ” ในลักษณะ “ละครศาสนา” เพื่อเป็นการเผยแผ่หลักธรรมทางพระพุทธศาสนา วันอัฏฐมีบูชาไม่ใช่เพียงแค่วันสำคัญทางพุทธศาสนาที่เหล่าพุทธศาสนิกชนจะมาร่วมทำบุญกัน

เท่านั้น แต่จะได้เห็นพลังความสามัคคีและความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันของผู้คนในตำบลวัดละมุด ที่มาจากหลากหลายชาติพันธุ์และอาศัยอยู่ร่วมกันภายใต้ร่มเงาของพุทธศาสนา ทุกคนในชุมชนร่วมใจกันจัดงานในวันอัฏฐมีบูชาอย่างยิ่งใหญ่ในทุก ๆ ปี ซึ่งสิ่งนี้ชี้ให้เห็นถึงความสำคัญของพุทธศาสนาที่หยั่งรากลงในจิตใจของผู้คนได้อย่างชัดเจน นอกจากจะช่วยรักษาวันสำคัญทางพุทธศาสนาแล้ว ยังเป็นการรักษาศิลปะอันทรงคุณค่าในชุมชนให้ยังคงอยู่ เช่น การแทงหยวก แห่กวด แห่ตะไล ที่จะพบเห็นได้ภายในงานอัฏฐมีบูชาที่วัดใหม่สุคนธาราม

คุณค่าของประเพณีอัฏฐมีบูชา วัดใหม่สุคนธาราม ในฐานะมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรม

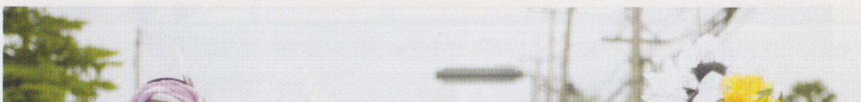
สำหรับชาวบ้านในตำบลวัดละมุด วันอัฏฐมีบูชาถือเป็นความภาคภูมิใจของคนชุมชน เพราะเป็นสิ่งที่ คนรุ่นหลังยังเล็งเห็นถึงคุณค่าและความสำคัญของหลักคำสอนของพระพุทธเจ้า รวมถึงบาปบุญคุณโทษถือเป็นสิ่งที่จะช่วยประคับประคองชุมชนให้อยู่ได้อย่างสงบและยั่งยืน ด้วยเหตุผลนี้จึงส่งผลให้ทุกคนในชุมชนพร้อมใจที่จะร่วมสืบสานประเพณีวัฒนธรรมอันดีให้คงอยู่ได้ท่ามกลางสภาพสังคมที่เปลี่ยนแปลงไป กล่าวได้ว่าวันอัฏฐมีบูชานับเป็นมรดกทางวัฒนธรรมที่ควรคู่แก่การรักษาไว้มากกว่าที่จะปล่อยให้สูญหายไปตามกาลเวลา

ขบวนแห่ในงานประเพณีอัฏฐมีบูชา วัดใหม่สุคนธาราม

ขบวนแห่ในงานประเพณีอัฏฐมีบูชา วัดใหม่สุคนธาราม

พุทธประวัติในขบวนแห่งานประเพณีอัฏฐมีบูชา วัดใหม่สุคนธาราม

การจำลองขุมนรกในขบวนแห่งานประเพณีอัฏฐมีบูชา วัดใหม่สุคนธาราม

การจำลองขุมนรกในขบวนแห่งานประเพณีอัฏฐมีบูชา วัดใหม่สุคนธาราม

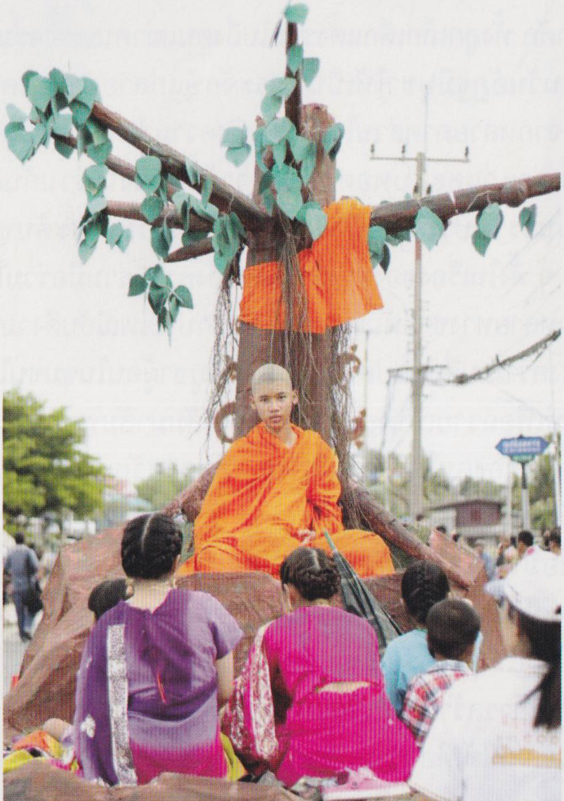
บทบาทของชุมชนที่มีต่อมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรม

เมื่อวันอัฏฐมีบูชามาบรรจบครบรอบในแต่ละปี จะได้เห็นถึงความกระตือรือร้นของชาวบ้านตำบลวัดละมุดทุกครัวเรือนออกมาเตรียมตัวจัดงานบุญกันอย่างคึกคัก ทั้งลูกเล็กเด็กแดงรวมไปถึงคนเฒ่าคนแก่ที่จะมาร่วมมือร่วมใจกันจัดสร้างงานวันอัฏฐมีบูชาให้เป็นที่ประจักษ์แก่สายตาของคนในประเทศ ทั้งนี้สืบเนื่องมาจากหลายภาคส่วนให้เล็งเห็นถึงความสำคัญของวันอัฏฐมีบูชาที่ถือเป็นประเพณีที่เก่าแก่และสืบทอดกันมากว่าร้อยปีจึงได้ร่วมกันสนับสนุนให้มีการสืบสานวัฒนธรรมประเพณีนี้สืบไป อีกทั้งยังช่วยยกระดับชุมชนให้เป็นที่รู้จักในด้านต่าง ๆ ทั้งในเรื่องของของการแสดงถึงความร่วมมือร่วมใจกันของชุมชนที่มีความหลากหลายทางชาติพันธุ์และการรักษาประเพณีอันดีงามของชุมชนให้คงอยู่ได้ท่ามกลางความเปลี่ยนแปลง ในวันอัฏฐมีบูชาผู้คนในชุมชนได้ร่วมมือร่วมใจกันจัดขบวนแห่เพื่อถวายเป็นพุทธบูชาแด่องค์สัมมาสัมพุทธเจ้า ซึ่งแสดงให้เห็นถึงบทบาทสำคัญของคนในชุมชนที่ร่วมกันสืบสานวัฒนธรรมประเพณีอันดีไว้เป็นมรดกเพื่อส่งมอบให้กับคนรุ่นต่อไป

เมื่อมีหน่วยงานอื่นเข้ามามีส่วนร่วมทำให้วันอัฏฐมีบูชาในปัจจุบันค่อนข้างที่จะมีความสมบูรณ์ขึ้นแต่ก็มีข้อจำกัดขึ้นเนื่องจากปัจจัยในหลาย ๆ ด้าน ทั้งสภาพสังคมในชุมชนวัดละมุดที่เปลี่ยนแปลงไปจากเดิม เริ่มเป็นชุมชนที่ใหญ่ขึ้นผนวกกับมีการสร้างบ้านเรือนมากขึ้น ทำให้การเล่นกวด เล่นตะไลต้องมีการปรับเปลี่ยนวัสดุที่ใช้เพื่อความปลอดภัยของคนในชุมชน ซึ่งการแห่กวด แห่ตะไลนี้ถือเป็นสีสันของงาน และเป็นงานช่างฝีมือของชาวบ้านในท้องถิ่นนี้มาแต่โบราณที่ชาวบ้านโดยเฉพาะผู้ชายในหมู่บ้านจะต้องทำกวดทำตะไล เป็น เพื่อใช้ถวายเป็นพุทธบูชา และใช้จุดในการเฉลิมฉลองต่างๆ ในท้องถิ่น

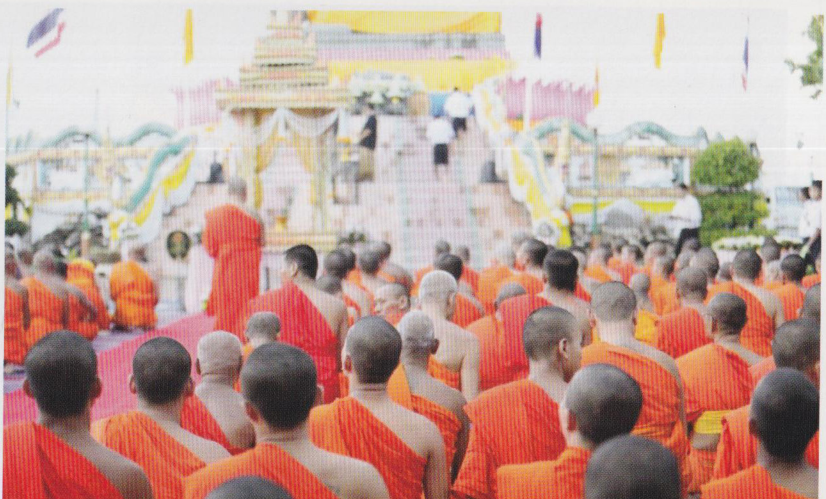
ส่วนการจัดริ้วขบวนที่แต่เดิมจะจัดตามศรัทธาของชาวบ้าน แต่ปัจจุบันการจัดขบวนมีการเพิ่มเติมเรื่องพุทธประวัติเพื่อให้เป็นการเผยแผ่หลักธรรม นอกจากนี้ยังได้ขยายระยะเวลาการจัดงานที่แต่เดิมจัดงานเพียงวันเดียว แต่ใน

ปัจจุบันได้เพิ่มการจัดงานถึง ๓ วัน ทั้งนี้เพื่อเปิดโอกาสให้พุทธศาสนิกชนนอกพื้นที่เข้ามาร่วมงานบุญได้มากยิ่งขึ้น

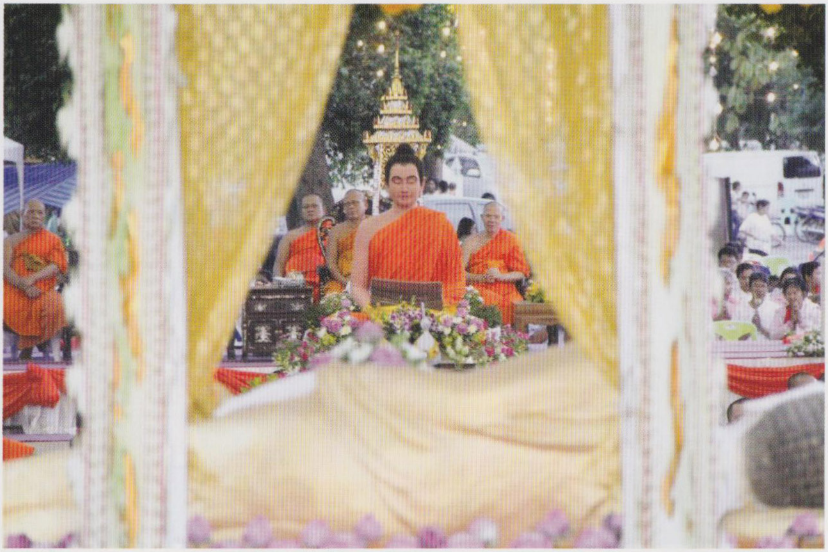

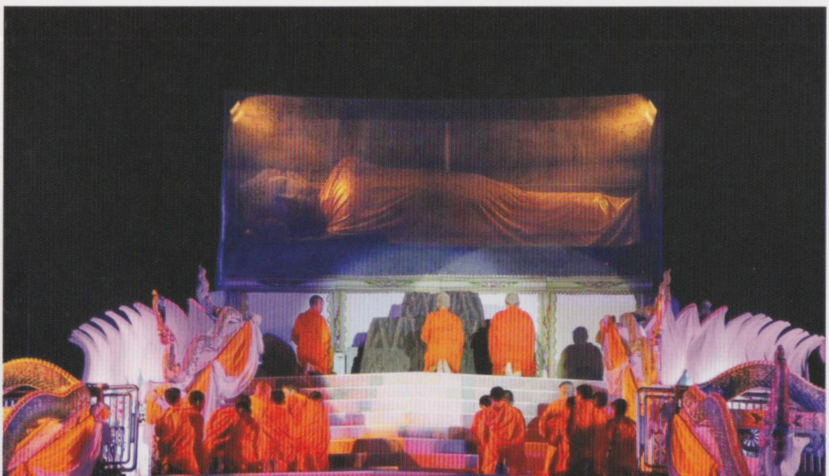
พุทธประวัติในขบวนแห่งานประเพณีอัฏฐมีบูชา วัดใหม่สุคนธาราม

การจำลองเหตุการณ์ถวายพระเพลิงพระพุทธสรีระ
เนื่องในประเพณีอัฏฐมีบูชา วัดใหม่สุคนธาราม

การจำลองเหตุการณ์ถวายพระเพลิงพระพุทธสรีระ
เนื่องในประเพณีอัฏฐมีบูชา วัดใหม่สุคนธาราม

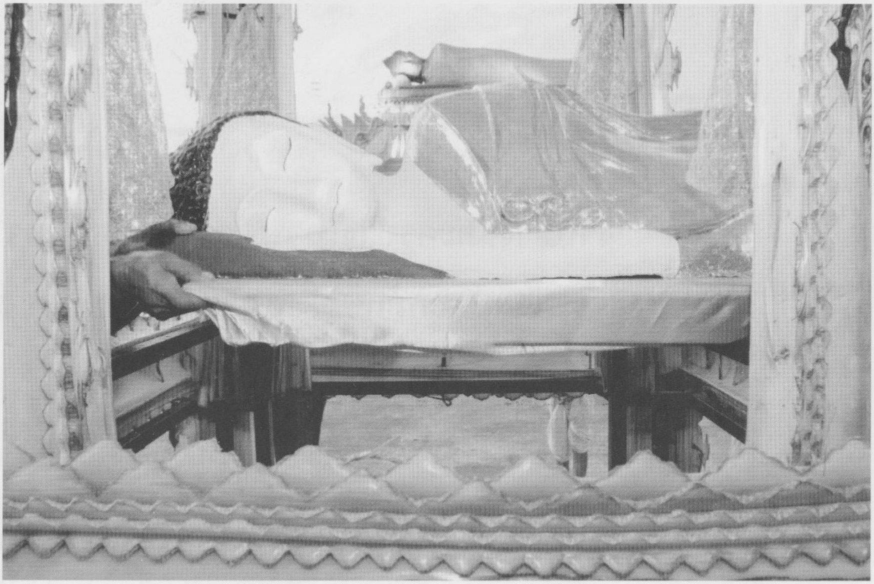
๕

งานช่างและครูช่างใน"ประเพณีอัฏฐมีบูชา" เอกลักษณ์ของวัดใหม่สุคนธาราม

ในงานบุญประเพณีอัฏฐมีบูชา ที่วัดใหม่สุคนธารามนั้น มีงานช่างสำคัญอยู่ ๒ ชนิด ที่ถือว่าขาดไม่ได้ และเป็นเอกลักษณ์ของงานประเพณีอัฏฐมีบูชาของวัดใหม่สุคนธาราม นั่นก็คือ ศิลปะการแทงหยวก และศิลปะการทำดอกไม้เพลิงโบราณ ซึ่งปัจจุบันงานช่างทั้ง ๒ แขนงนี้ มีครูช่างเพียงท่านเดียวคือ นายบุญธรรม ฤทธิ์ศรีสันต์ ซึ่งปัจจุบันมีอายุ ๗๓ ปี

บุญธรรม ฤทธิ์ศรีสันต์ สืบทอดวิชาช่างแทงหยวกมาจากหลวงพ่อย้อย อินทโร อดีตเจ้าอาวาสรูปที่ ๖ ของวัดใหม่สุคนธาราม ส่วนงานทำดอกไม้เพลิงโบราณเป็นการเรียนรู้แบบครูพักลักจำจนเกิดความชำนาญ

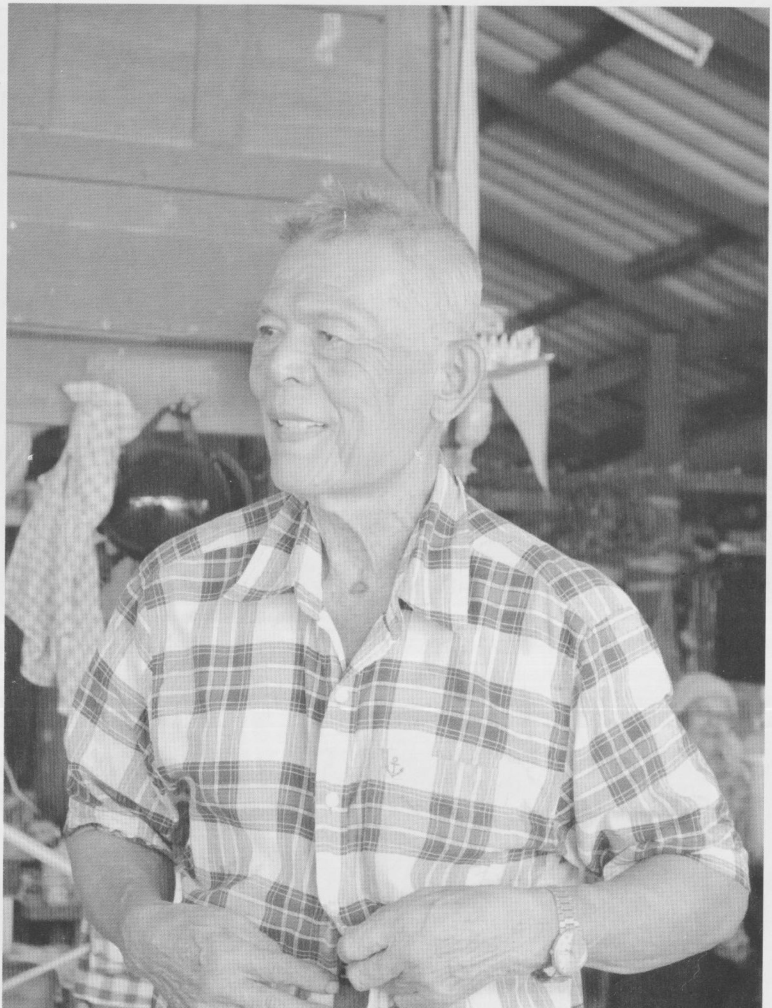
การสลักหยวกหรือการแทงหยวกเป็นงานฝีมือช่างประเภทหนึ่ง ที่จัดอยู่ในงานช่างสิบหมู่ประเภทช่างสลักของอ่อน การแทงหยวกเป็นวิชาความรู้ที่ถ่ายทอดกันมาตั้งแต่อดีต โดยใช้วัสดุที่หาได้ง่ายก็คือต้นกล้วย นำมาสร้างเป็นงานฝีมือซึ่งมักใช้กันในงานตกแต่งประดับประดาเมรุเผาศพ งานบวช งานกฐินและงานตกแต่งอื่น ๆ โดยสืบทอดกันมาหลายร้อยปีแล้ว

งานแทงหยวกตกแต่งจิตกาธาน ในงานอัฏฐมีบูชา ของวัดใหม่สุคนธาราม

อุปกรณ์การแทงหยวก ประกอบด้วย มีดสำหรับแทงหยวก โดยการตีดิบ ไม่ต้องเอาไปเผาไฟ ตอกใช้สำหรับประกอบเข้าเป็นส่วนต่าง ๆ วัสดุที่ใช้ คือ ต้นกล้วยตานี เพราะไม่แตกง่าย ปัจจุบันต้นกล้วยตานีหายาก และมีขนาดไม่เหมาะสมสำหรับใช้งาน จึงนิยมใช้ต้นกล้วยน้ำว้าแทน โดยต้องเป็นต้นกล้วยน้ำว้าสาว คือต้นกล้วยที่ยังไม่มีเครือ หรือยังไม่ออกหวีกล้วย ต้นกล้วยจะอ่อนแทงลวดลายได้ง่าย กระดาษสี หรือย้อมด้วยสีผสมอาหาร ใช้สำหรับรองรับลวดลายต้นกล้วยให้ปรากฏชัดเจน

ขั้นตอนการแทงหยวกและประกอบเข้าเป็นลายชุด นั้น มี ๓ ขั้นตอนใหญ่ ๆ คือขั้นเตรียมหยวกกล้วย ขั้นแทงลวดลายลงบนหยวก และขั้นประกอบเป็นลายชุด ซึ่งแต่ละขั้นตอนนั้น มีคุณค่าสูงด้านศิลปะ จิตใจ ประเพณี และวัฒนธรรมอันดีงามของท้องถิ่น การแทงหยวก เป็นภูมิปัญญาที่นับวันจะเลือนหายไปจากสังคมไทย จึงควรได้รับการอนุรักษ์ สืบสาน เผยแพร่ ให้คงอยู่คู่สังคมไทยตลอดไป

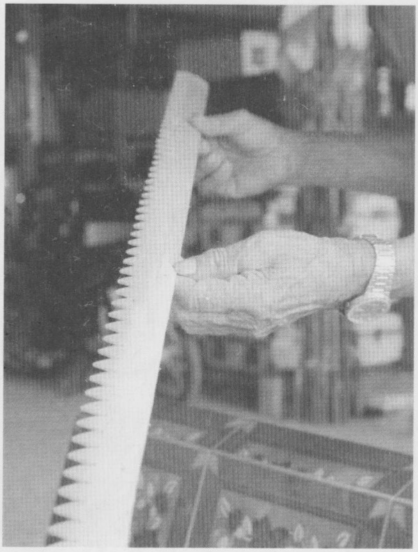

บุญธธรรม ฤทธิ์ศรีสันต์
ครูช่างผู้สืบทอดวิชาช่างแทงหยวกมากจากหลวงพ่อย้อย อินทโร

มีดที่ใช้สำหรับแทงหยวก

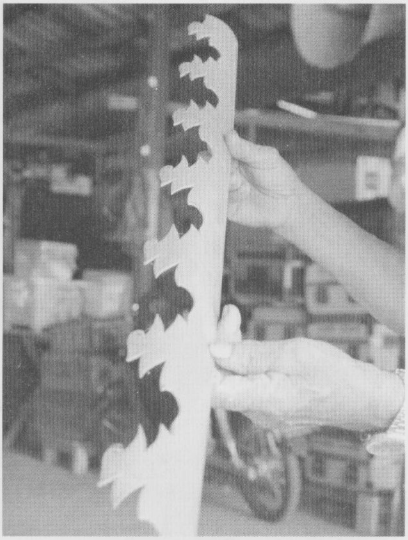
บุญธรรม ฤทธิ์ศรีสันต์ ได้กล่าวถึงลายที่ใช้ในการแทงหยวกว่าที่ได้รับการถ่ายทอดมาและยังใช้อยู่มาจนปัจจุบันมี ๕ ลาย โดยแบ่งออกได้ดังนี้

ลายฟัน ๑

ลายฟัน ๕

ลายน่องสิงห์

ลายประจำยาม

ลายใบต่อ

ในอดีตการแทงหยวกเป็นงานที่ไว้ช่วยแรง มีค่ากำนลครูเพียง ๖ บาท และมีธรรมเนียมปฏิบัติว่า เจ้าภาพงานศพจะให้แทงหยวกเฉพาะงานศพของผู้สูงอายุเท่านั้น เพื่อเป็นการให้เกียรติแด่ผู้อาวุโสของลูกหลานและในหมู่บ้านด้วย ระยะเวลาการทำตั้งแต่เที่ยงวันถึงเที่ยงคืน เพื่อให้เครื่องสดยังคงสดงดงาม

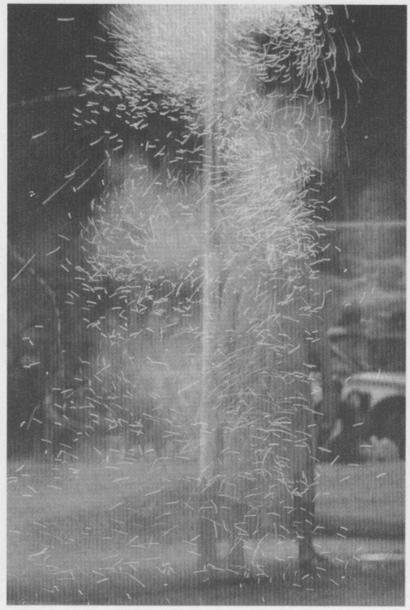
นอกจากงานช่างแทงหยวกแล้ว บุญธรรม ฤทธิ์ศรีสันต์ ยังเป็นครูช่างผู้เชี่ยวชาญในการทำดอกไม้เพลิงและเครื่องประกอบดอกไม้เพลิงต่าง ๆ ด้วย เช่น กวด (จรวด) พลุ ตะไล ไฟพะเนียง ในอดีตใช้ไม้ไผ่ไม่แก่ไม่อ่อน มาเหลาทำโครงของดอกไม้เพลิง ส่วนประกอบหลักคือ ดินประสิว กำมะถัน และถ่าน ปัจจุบันทำเฉพาะในงานอัฏฐมีบูชา วัดใหม่สุคนธาราม

ก้านดอกของดอกไม้เพลิง

ตะไล ที่พัฒนาขึ้นทำจากพลาสติก

การจุดพลุตะไลลอดบ่วง

อนึ่ง นอกจากงานช่างฝีมือข้างต้นแล้ว ในงานประเพณีอัฏฐมีบูชา ยังมีการจัดให้มีการนำเสนออาหารพื้นบ้าน เช่น อาหารจากตาล และลาน ซึ่งเป็นอาหารที่สะท้อนพืชพื้นถิ่น เพราะตาลและลาน เป็นพืชที่พบได้มาก ในพื้นที่ตำบลวัดละมุด

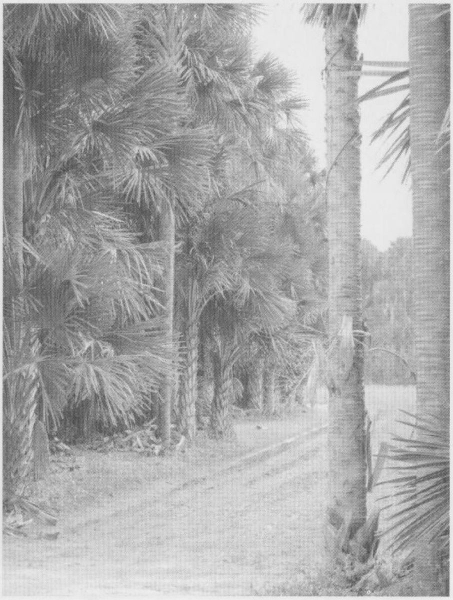

วิถีตาลของชาวตำบลวัดละมุด

วิถีตาลของชาวตำบลวัดละมุด

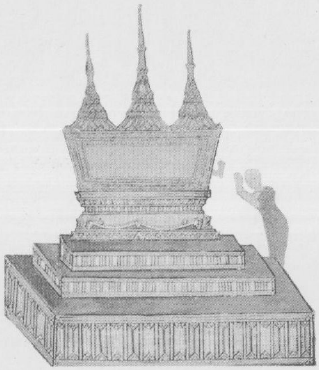

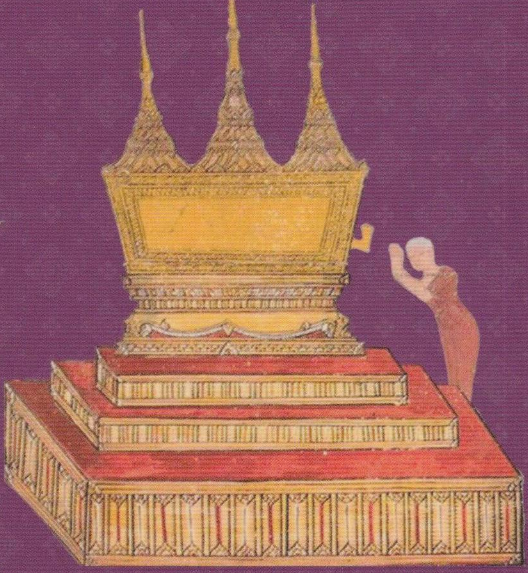

กลุ่มต้นลานที่บ้านลานแหลม

พระปฐมเจดีย์ จังหวัดนครปฐม

"๑ นิพพานหนีลูกไป ละลูกไว้ให้พิศวง
เชตุพนในกลางดง จักเปลี่ยวเปล่าเศร้าสร้อยใจ
๑ แต่พื้นว่าจะปลูก พ่อรักลูกแล้วหนีไป
แต่นี้จะเห็นใคร ทูนกระหม่อมแก้วปกเกษา
๑ แต่นี้ใครจะสอน ให้บินร่อนข้ามคงคา
ไม่เหมือนภัควา ท่านบ่ายหน้าเข้านิฤพาน"

กลอนสวดเรื่อง "พระเจ้าเข้านิพพาน" ฉบับหอสมุดแห่งชาติ
ปริวรรตโดย ดร.มัชฌิมา วิรศิลป์

องค์การบริหารส่วนตำบลวัดละมุด ๖๙/๑๘ หมู่ ๓
ตำบลวัดละมุด อำเภอนครชัยศรี จังหวัดนครปฐม ๗๓๑๒๐